

LUNDS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

”Vissa tillfällen känner man sig svensk, men inte ens då”
En kvalitativ intervjustudie om unga tjejer som rasifieras i skolan
och osynliggörs i media

Sandra Schiratzki Behdjou

Kandidatuppsats (15 hp)
VT 2014

Handledare: Marie Bergström

Abstract

The aim of this study was, based on social psychological and postcolonial perspectives, to examine how the self-image of a group of young girls that were constructed as deviant in the Swedish context were affected by the school's and media's view of them. The purpose was to examine how the self-image was affected by racialization, how experiences of racism were understood and which strategies the interviewees used to strengthen themselves.

The study was conducted through seven qualitative semi-structured interviews with four young girls. The interviews were recorded and transcribed. The analysis was conducted through a thematic analysis method. Themes that were generated were for example; experiences of being constructed as "immigrant" in the school, of falling outside the limits of a conceptualized "Swedishness", stereotypical images in the media and to not feel represented in the media. The ambition was to show how racism affects young girls that are racialized in the Swedish context, based on the situated knowledge that the interviewees contributed with.

The analysis showed how processes of racialization began early in primary school and continued through higher levels of schooling. Within both the school and media stereotypes and categories that contributed to racialized self-images were constructed. I also saw how the interviewees challenged and resisted the stereotypes that they were categorized as.

Keywords: social psychology, post colonialism, racialization, racism, "Swedishness", school, media, stereotypes, self-image.

Sammanfattning

Utifrån socialpsykologiska och postkoloniala perspektiv var syftet med studien att undersöka hur självbilden hos en grupp unga tjejer som gjordes till avvikande i den svenska kontexten påverkades av skolan och medias blick på dem. Målet var att undersöka hur intervjupersonernas självbild påverkades av rasifiering, hur de förstod sina erfarenheter av rasism och vilka strategier de använde för att stärka sig själva.

Studien har gjorts genom sju kvalitativa semistrukturerade intervjuer med fyra unga tjejer. Intervjuerna har spelats in och transkriberats. Analysen genomfördes med en tematisk analysmetod. De teman som genererades berörde bland annat erfarenheter av att göras till ”invandrare” i skolan och falla utanför gränserna för en föreställd ”svenskhet”, samt upplevelser av stereotypa framställningar i media och av att inte vara representerad i media. Utifrån den situerade kunskap som intervjupersonerna bidrog med var ambitionen att visa hur rasism påverkar unga tjejer som rasifieras i den svenska kontexten.

Analysen visade hur rasifieringsprocesser började tidigt i grundskolan och fortsatte upp till högre utbildningsnivåer. Inom både skola och media gjordes stereotyper och kategoriseringar som bidrog till rasifierade självbilder. Samtidigt såg jag hur motstånd gjordes mot de stereotyper som intervjupersonerna kategoriserades som av omgivningen.

Nyckelord: socialpsykologi, postkolonialism, rasifiering, rasism, ”svenskhet”, skola, media, stereotyper, självbild.

Innehållsförteckning

Introduktion	5
Teori	6
Postkolonial teori	6
Psykologisk teori	8
Fälten skola och media	10
Syfte och frågeställningar	12
Metod	12
Varför kvalitativ metod?	13
Varför intervju som metod?	13
Tillvägagångssätt	14
Bearbetning av materialet	15
Deltagare	16
Etiska aspekter	17
Förförståelse och reflexivitet	18
Avvikelse från APA	18
Intervjupersonerna	19
Intervjuperson 1	19
Intervjuperson 2	19
Intervjuperson 3	19
Intervjuperson 4	20
Resultat av tematisk analys	20
”Invandrare” och ”svenskar” i skolan	20
Tidiga upplevelser av att göras till avvikande i skolan	20
Uppdelning ”svenskar” och ”invandrare” i gymnasieskolan	23
Lärarna ser inte studieintresse	24
Representation i media	26
Media och stereotyper	26
Media visar inte allt och alla	28
Att bli rasifierad	29
”Vart kommer du ifrån, egentligen?” och ”svensketens” gränser	29
Skillnader i hur olika personer rasifieras	31
Explicit rasism på gatan	34
Stereotyper	35
”GB” - gangster bitch	35
Förenklade mångfasetterade egenskaper	36

Att inte säga rasism.....	37
Att kunna påverka och politisk medvetenhet.....	39
Diskussion	40
Diskussion om metod och genomförande.....	40
Skolans rasifiering	41
Stereotypisering och osynlighet i media.....	43
”Vissa tillfällen känner man sig svensk, men inte ens då”	45
Rasifieringens hierarkier.....	47
Stereotyper som legitimerar förtryck och förenklar personer.....	49
Att inte vilja ropa ”rasism!”	50
Styrkan i politisk medvetenhet	51
Avslutande kommentarer: Stereotyper och motstånd.....	51
Förslag på vidare forskning	52
Referenser.....	53
Appendix 1	57
Appendix 2	60

Många unga tjejer som växer upp i Sverige riskerar att drabbas av rasism utifrån sitt utseende, namn eller religion då de inte ses som "svenska". När en ung tjej som är uppväxt i Sverige får frågan "var kommer du ifrån, egentligen?" signalerar det att hon ses som annorlunda och avvikande utifrån föreställningar om "svenskhet". Studier som "Svenska latinas" av Lundström (2007) har visat hur personer som inte passar in i en föreställd bild av svenskhet, möter sådant motstånd i relation till sin tillhörighet i Sverige. En stor grupp unga tjejer berörs av detta. Det är därför relevant att studera hur det påverkar dem på ett psykologiskt plan. Den psykologiska disciplinen har behov av forskning om rasifieringens och rasismens psykologiska påverkan utifrån ett kritiskt och maktmedvetet perspektiv. Rasifiering innebär en process där föreställningar om ras relateras till personer utifrån utseendemässiga tillskrivningar (Molina, 2005). Personer som rasifieras i den svenska kontexten kan enkelt sägas vara personer som görs till annorlunda utifrån exempelvis utseende, namn eller religion som inte ses som "svenskt".

Rasifierande strukturer är något som genomsyrar det svenska samhället. Skolan är den plats där unga tillbringar den största delen av sin vakna tid. Här mäts vi i relation till andra, vi lär oss vad vi är bra på och vad vi är mindre bra på. Skolan fostrar barn och unga, samt förmedlar samhällsvärderingar såsom allas lika värde. Hur påverkar lärarna självbilden hos unga tjejer som inte ses som "svenska"? Behandlas alla elever lika? Vi exponeras dagligen för mediala bilder, som ger oss en bild av samhället; personer återges på olika sätt och aktuella händelser skildras i Sverige och världen. Vad ser unga tjejer som rasifieras när de speglar sig i den bild som media målar upp av samhället och dess invånare? Skolan och media utforskas som "fält" där uppdelning av makt sker och olika positioner av dominans och underordning återfinns (Bourdieu & Wacquant, 1992).

Studien undersöker hur unga tjejer som rasifieras ser på sig själva, hur de förstår erfarenheter av att möta rasism och stereotypa föreställningar samt vilka stärkande strategier de använder. Egna erfarenheter av att både göras till annorlunda i "svenska" rum, och samtidigt möta antaganden om att alla, i ett rum där jag befinner mig, delar samma, "helsvenska", kristna erfarenheter, har gjort att jag har reflekterat sedan grundskoleåren över fenomenet att både avvika och att osynliggöras. Under senare år har engagemang inom antirasismen lett till insikter i hur vi rasifieras på olika sätt i den svenska kontexten. Det finns en hierarkisk relation i hur människor ses och värderas, som jag tror att vi alla är bärare av, där rasifiering är en stor del.

Kunskaper om psykologiska effekter av rasifieringsprocesser i skolan är särskilt relevanta för mitt framtida yrkesliv som lärare.

Teori

Studiens teoretiska utgångspunkter förklaras nedan med hjälp av ett urval av postkoloniala teorier, som ger en förståelse för rasifieringsprocesser och maktrelationer, och psykologiska teorier, med fokus på stereotypeteori, ungdomars identitetsutveckling och så kallad ”etnisk identitetsutveckling”. Studien utgår ifrån ett socialpsykologiskt perspektiv. Teorier kring fälten skola och media kommer belysas.

Postkolonial teori

En teoretisk utgångspunkt till uppsatsen är postkolonialism. Detta perspektiv kan användas som en kritisk blick på samhället och dess maktrelationer i en postkolonial tid, som alltjämt präglas av historiska koloniala förhållanden (de los Reyes & Kamali, 2005). Begrepp som definieras och diskuteras här är rasifiering, stereotypisering, ”svenskhets”, vithet, strukturell diskriminering samt vardagsrasism.

Rasifiering beskrivs av Molina (2005) som processer där kategorin ras blir till som social konstruktion. Begreppet står för ”kategoriseringar, tankemodeller och associationer som gör rangordningen mellan människor till ett naturligt inslag i såväl sociala relationer som maktstrukturer” (s. 95). Hon förklarar dessa processer som kopplade till en essentialistisk syn på människan som legitimerar en social hierarki som utgår ifrån bilden av ”människors väsensskilda och oföränderliga olikheter utifrån kulturella och/eller utseendemässiga tillskrivningar” (s. 95). Molina visar att detta både kan förstås som en process där samhället rasifieras, det vill säga delas upp hierarkiskt utifrån föreställningar om ”ras”, och en process där människor rasifieras. ”Idén om ”ras” är huvudsakligen en social konstruktion som är av stor betydelse både som ideologi och som social praktik” (s. 103) bland annat då denna idé får materiella konsekvenser för människor. Rasifieringen av individer förutsätter ett samhälle där samma process sker, men samhällets rasifiering förutsätter att det däri finns personer som blir föremål för den. Ändelsen *-ering* markerar att begreppet rör en process, där något görs i sociala praktiker, inom en kontext. Detta påvisar att dagens kategorier inte är statiska – utan kan förändras med vilja och kraft. Då rasifiering är en process som *görs*, och inte ett oföränderligt epitet, benämner jag i huvudsak intervju-personerna som *tjejer som rasifieras* eller *blir rasifierade*. När andra benämningar

används markeras de med citationstecken då jag anser dem vara konstruerade kategorier.

Vithet kan enligt Ahmed (2011) ses som ”en pågående och oavslutad historia, som orienterar kroppar i speciella riktningar och påverkar vilket utrymme de ’tar upp’” (s.126). Hon säger vidare att vithet är ”resultatet av en rasifiering, som i sin tur skapar ramarna för vad kroppar ’kan göra’” (s.126). Vi kan förstå vithet som den norm som vi alla förhåller oss till, i den svenska och i många andra kontexter. Alltså kan vi prata om vita kroppar som de som ses som normen, respektive kroppar som rasifieras och därmed ses som avvikande. Ambjörnsson (2004) finner exempelvis att icke-vita kan ses som mindre attraktiva utifrån en hårlighet som avviker från den vita kroppen. Lundström (2007) pratar i termer av att det kan finnas en ”vit” exklusivitet på vissa platser, som upprätthåller platsmässiga gränsdragningar och en segregation av exempelvis offentliga rum, bostadsområden och skolor. Icke-vita kroppar kan inte passera obemärkta såsom vita kroppar kan på många platser. Vithet i den svenska kontexten kan innebära att räknas som ”äkta svensk” (de los Reyes & Kamali, 2005).

Personer som rasifieras i den svenska kontexten har ett begränsat tillträde till ”svenskheten”. Denna görs enligt de los Reyes och Kamali (2005) till ett eftersträvansvärt ideal, tillgängligt för vissa men ouppnåeligt för andra, som blir ”villkorade svenskar”. Lundström (2007) säger att för unga som rasifieras innehas ”tolkningsprivilegiet att dra upp gränser för och bedöma grader av” (s. 73) och bestämma vem som kan inkluderas eller exkluderas i ”svenskheten” av andra. Mohammadi (2012) beskriver att rasifierade ungdomar placerar sig i en underordnad position i relation till ”obestridliga svenskar” då andras exkludering av dem från ”svenskheten” accepteras. Hon relaterar detta till erfarenheter av social exkludering.

Bhabha (1994) beskriver stereotypisering som kolonialismens starkaste diskursiva medel. Den medför en psykisk osäkerhet för dem som görs till stereotyper, och bygger på berättelser om ”de andra”, som placerar dem utanför det normala. Said (2000) menar att det behövs ett historiskt perspektiv på migration för att förstå maktförhållanden grundade på föreställningar om ”ras”. Den postkoloniala tid vi lever i präglas enligt de los Reyes och Kamali (2005) av strukturell diskriminering som baseras på kolonialtidens hierarkiska ordning. I dessa maktrelationer har klass och ”ras” alltid varit sammanvävda enligt Molina (2005), och är det fortfarande då arbetarklassen till allt större del består av rasifierade. Essed (1991) säger att rasism och sexism kan förenas i en ”bekönad rasism”, vilket visar på hur dessa kan verka

diskriminerande, samverkande och separat, samt hur kvinnor som rasifieras drabbas av en annan sexism än vita kvinnor. Kamali (2005) säger att strukturell diskriminering:

syftar på samhällets institutionella ordning, normer och organiseringsformer som indirekt och oftast oavsiktligt diskriminerar personer såväl som grupper med en annan etnisk bakgrund än majoritetssamhället. Strukturell diskriminering legitimerar och normaliserar indirekta former av negativ särbehandling av ”de andra”. Den är baserad på etablerade ideologier, handlingsmönster och procedurer som [...] systematiskt exkluderar vissa grupper från arbete och andra möjligheter. (s. 32)

Essed (2005) talar om hur rasismen finns både på makronivå, institutionellt och systematiskt, och på mikronivå. ”Begreppet vardagsrasism relaterar vardagliga erfarenheter av rasdiskriminering till den makrostrukturella kontext av gruppjämlighet som inom och mellan nationer tar sig uttryck i etniska och rasmässiga hierarkier av kompetens, kultur och framsteg” (s. 72), säger hon. Essed (2005) beskriver hur institutionell rasism verkar omedvetet när exempelvis en tjänsteman, såsom en lärare, behandlar människor olika utifrån föreställningar om att de från en annan grupp är mindre intelligenta, civiliserade, kompetenta eller utgör ett ”kulturellt hot”. Vardagsrasism görs när ”praktiker med rasistiska implikationer familjariseras” och “eftersom den genomsyrar vardagslivet är den mer skadlig för hälsan än enstaka större konfrontationer med rasism” (s. 80). Lundström (2007) talar om ett språkligt glapp mellan vad som kan kallas för rasism, och beskrivningen av rasistiska upplevelser. Det finns ett tal om förekomsten av rasism, säger Essed (1991, 2005), förlagt långt borta, parat med ett förnekande av det självupplevda, som kan influeras av risken att anklagas för överkänslighet. Rasism bör värderas, inte utifrån intentionen, utan utifrån effekten för den som drabbas. Detta kan relateras till debatten om rasistiska nidsbilder och tolkningsföreträde för berörda grupper som har pågått inom den svenska antirasismen de senaste åren, relaterat till böcker som Tintin i Kongo och Lilla hjärtat (se exempelvis Collins et al. 2012).

Psykologisk teori

Inom socialpsykologin betecknas stereotyper som förenklade generaliseringar om grupper (Lange & Westin, 1981). Stereotyper medför ofta fördomsfullhet. De kognitiva och sociala funktionerna säger Tajfel (citerad i Lange & Westin) vara: ”att

kognitivt strukturera den sociala verkligheten, att försvara och bevara personliga värderingar, att skapa och upprätthålla gruppideologier som legitimerar skilda sociala handlingar”, och ”att i termer av positiva värden differentiera den egna gruppen från andra sociala grupper” (s. 171). Stereotyper kan bidra med legitimering av åtgärder gentemot ”utgruppen” och en differentiering av ”ingruppen” relaterat till ”utgruppen”.

Även om vardagsrasism kan tyckas harmlöst säger Essed (2005) är den inte human. Fulani (1988) har visat att det innebär en stark påfrestning psykologiskt att varje dag utsättas för rasism. Det kan leda till kroniska psykologiska och fysiologiska effekter. Essed (2005) säger att en erfarenhet av vardagsrasism väcker minnen av tidigare kognitiva reaktioner på liknande erfarenheter på ett sätt som på lång sikt är påfrestande för psyket.

Steele (1997) beskriver ”stereotype threat”, som ett fenomen där negativa stereotyper om grupper påverkar individer intellektuellt och identitetsmässigt. Dessa stereotyper hindrar människor att identifiera sig med en domän, såsom skolan, vilket är en förutsättning för att kunna prestera inom den sfären. Steele har exempelvis visat att svarta amerikanska högskolestudenter presterar sämre på intelligenstest när de utsätts för negativa stereotyper om svarta personers intelligens.

Almqvist (2006) och Phinney (1992) säger att ungdomar som tillhör en minoritetsgrupp utvecklar en så kallad ”etnisk identitet”. Denna utgår enligt Almqvist från individens egen bild av sig själv och sin grupp, samt utifrån omgivningens föreställningar om individens tillhörighet. Förekomsten av ”negativa attityder” gentemot den grupp individen tillhör utgör en stor utmaning för självuppfattningen. Phinney (1992) beskriver ”etnisk identitet” som en modell som innefattar; (1) positiva känslor inför ”sin” grupp, (2) känsla av tillhörighet i gruppen, (3) att ha ”uppnått” en ”etnisk identitet” och (4) att handla efter ”etniska praktiker”. Modellen baseras på Eriksons (1968) ”ego identity model”, där identitet är något som utvecklas med tiden, och till slut idealiskt landar i en ”uppnådd” identitet. Detta ger individen en stabil uppfattning om sig själv enligt Erikson. Att inte uppnå en stabil identitet gör att individen blir förvirrad i olika roller, och hindrad i att utvecklas på ett meningsfullt sätt. Utifrån den klassiska utvecklingstanken inom den psykologiska ungdomsforskningen ser man som Johansson (2006) förklarar, en mognadsprocess, där känsloliv och kognitiv förmåga tillslut blir fullt utvecklad, medan sociologin ser ungdomsutveckling som starkt kopplad till samhällsliga mönster. Identitetsprojekt beror på uppväxtvillkor; klass, kön, rasifiering etcetera samverkar och skapar

förutsättningar. Strukturella hinder, säger Johansson (2006), har en konkret påverkan på människors psyke såväl som på människors ”möjligheter och identitetsprojekt, vilket kan ta sig uttryck i värden, attityder, dålig självkänsla, negativ självbild eller motståndsstrategier” (s. 210). Johansson anser att vi behöver förena det inre med det yttre för att förstå ungdomars utveckling.

Layton (2006) skriver att identiteter inte är ”stängda system”, utan något som förhandlas genom att underordnade grupper inte fullt ut accepterar de överordnades bild av dem. De aspekter av identiteter som de underordnade skapar för sig själva är enligt Layton hälsosamma. Hon säger också att ”våra uppfattningar om skillnader mellan ”raser” har makten att klyva mänskliga egenskaper och kalla vissa vita och andra icke vita” (s. 246). Mohammadi (2012) beskriver hur ungdomar skapar dessa mentala ”rasifierade klyvningar” som konsekvens av en internalisering av omgivningens bild av dem. När de är duktiga ses de av sig själva och omgivningen som ”svenska”, men när de inte är duktiga blir de ”invandrare”.

Fälten skola och media

Differentierade samhällen är enligt Bourdieu (Bourdieu & Wacquant, 1992) uppbyggda av sociala mikrokosmos, fält, där aktörer kan inta olika specifika positioner och har olika tillgång till fältets specifika medel. Bourdieu beskriver, i en liknelse med ett ”spel”, hur de olika ”spelarna” på fältets arena måste agera efter specifika regler för att öka eller bibehålla sitt kapital. Man kan också ge sig in i spelet med avsikt att transformera reglerna i spelet. Här tittar jag på skolan som en spelplan och media som en annan. Essed (2005) säger att “individer är aktörer i en maktstruktur” och personer i underordnade positioner är enligt Johansson (2006) ”inte bara offer för strukturerna, utan försöker på ett aktivt sätt förhålla sig till sitt utanförskap” (s. 212) genom att göra motstånd.

Unga spenderar en stor del av sitt liv i skolans värld, och möter många av samhällets normer och regler där (Dewey, 2005). Gruber (2007) beskriver hur skolan kan präglas av en välmenande tolerans, men likväl institutionalisera praktiker som gör skillnad på och kategoriserar elever. Skolan har delvis har ett ”assimilatoriskt förhållningssätt”, som framkommer när ”olikheten upplevs hotande, besvärlig eller svår att sympatisera med” (s. 197). Hon säger att detta ”resulterar i en praktik där elever differentieras, görs olika och klassificeras utifrån idéer om kulturella eller nationella skillnader” (s. 197). Skolan konstruerar ”svenskar” och ”invandrare”, där

de förstnämnda återskapas som eftertraktade elever och de sistnämnda som problematiska. Lundström (2007) ser samma tendenser, där högljuddhet associeras med att vara mindre ”svensk” och i Lundströms studie, mer ”latinamerikansk”. Lahdenperä (2001) säger att den svenska läroplanens ambition att förmedla ”svenska” normer och värderingar riskerar att göra ”svenskheten” till en norm, och ”invandrare” till en grupp som samhället ska hjälpa, men inte inkludera i det normala. Jonsson (2007) beskriver hur elever förhåller sig till lärares indelning av ”svenskar” och ”invandrare”. De väljer inte själva att ställa sig utanför det ”svenska”, men iscensätter däremot en roll i en större diskurs. De materiella villkoren begränsar vilka roller det är möjligt att ta, och olika roller ger också olika möjligheter – för att få jobb kan en strategi vara att byta till ett ”svenskt” namn, vilket dock ses som förnedrande och ett förnekande av ”sig själv”.

Essed (2005) säger att etniska minoriteter marginaliseras i skolan då de antas ha ”lägre intelligens, språkliga brister, [---] eller [bristande] social kompetens” (s. 79) Hon säger att:

Utmärkande för just lärarens makt är bland annat förmågan att utdela eller undanhålla belöningar. Marginaliseringen i klassrummet inbegriper en rad praktiker som befrämjar en bild av monstereleven som vit och där de som tillhör etniska minoriteter tolereras, men inte blir erkända som lika viktiga.

(s. 79)

Essed (1991, 2005) säger vidare att trots att betyg ska ges rättvist, ser en del lärare inte rasifierade elevers prestationer, medan vita elever blir bekräftade. Rasifierade får ett oflexibelt bemötande när de ber om hjälp och osynliggörs i diskussioner i klassrum och i undervisningsmaterial som är skapade utifrån vita erfarenheter. Detta får konsekvenser enligt Essed (2005) : ”när lärare undervärderar, slår ned modet hos, eller nonchalerar barn som tillhör etniska minoriteter står framtiden för de människor som tillhör etniska minoriteter på spel” (s. 82).

Media använder sig av stereotyper säger Brune (2004) som ett effektivt redskap för att med sina logiker och narrativ skapa en enkel dramaturgi. Det har skapats ett tolkningspaket som gör det möjligt att säga något generellt om ungdomar som kallas för ”invandrare”. Där finns en tankefigur som skapar dikotomier - ”frihet och förtryck, modernt och traditionellt, patriarkaliskt och jämställt” (s. 263) - mellan det som kallas ”svenskt”, och det som förknippas med ”invandrarskap”. ”Invandrarflickor” omtalas ofta som offer för kontrollerande, patriarkala familje-

strukturer, där bröder och fäder återskapas som entydigt farliga förövare. ”Invandrarungdomar” kontrasteras till ”vanliga svenska” ungdomar som sägs leva under helt andra förhållanden, läs inte traditionella, utan moderna. Rollerna eller temana, säger Brune, kan i sig visa på en relevant problematik, men mängden artiklar, och de begränsade rollerna de förmedlar ger tillsammans en reducerad bild av ”invandrarna” (”de andra”). Svenska myndighetsföreträdare får definiera ”invandrarfrågorna” i media, och inte rasifierade själva. Begreppen ”invandrare” och ”svensk” har enligt Brune i media knutit an till en samhällelig konstruktion, där ”invandrare” blivit en avvikelse från ”svensk” och försetts med vissa egenskaper.

Enligt Bourdieu och Passeron (1998) kan skolan befästa sociala positioner istället för att verka som en möjlighet till social förändring. Media spelar i sin tur en stor roll i talet om samhället och personer i det, däri rasifieringen av dem båda, som Molina (2005) förklarar det, ingår. Både skolan och media bör därmed ha en påverkan på självbilden hos unga tjejer som rasifieras.

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur självbilden hos en grupp unga tjejer som rasifieras påverkas av skolan och medias blick på dem. Utifrån detta syfte ämnar studien besvara forskningsfrågorna:

- 1) Hur påverkas intervjupersonernas självbild av rasifiering?
- 2) Hur förstår de sina erfarenheter av rasism?
- 3) Vilka strategier har de för att stärka sig själva?

Metod

Studien har utförts med en kvalitativ intervjumetod. Forskningsfrågorna besvaras genom intervjuer med en grupp unga tjejer som rasifieras. Den ontologiska och epistemologiska utgångspunkten är socialkonstruktivistisk. Detta möjliggör bland annat ett fokus på sociala processer (Burr, 2003) och ett synliggörande av hur individens självbild och identitet skapas i en samhällelig kontext, där våra olika tillhörigheter påverkar oss på olika sätt (Johansson, 2006). Socialkonstruktivismen är en del av den kritiska psykologin som vill lyfta anti-individualistiska och pro-sociala perspektiv inom psykologin (Blackman et al, 2008). Tolkningen av intervjumaterialet skedde genom tematisk analys, som beskrivs närmare under ”Bearbetning av materialet”. Varken huvudfokus i analysen eller kunskapsanspråken handlar om

individuella psykologiska processer, utan om att säga något om den sociala kontext intervjupersonerna befinner sig i och det strukturella tillstånd som påverkar dem psykologiskt (Braun & Clarke, 2006). Haraway (1988) säger att den feministiska formen av objektivitet är situerad kunskap. Den ger oss utrymme att ta ansvar för det vi ser. Hon säger att rationell kunskap inte låtsas vara oengagerad, fri från tolkning, utan är en process av kritisk tolkning, ett pågående maktkänsligt samtal. Med bakgrund av detta anser jag inte att objektivitet är något som är applicerbart här, däremot tydlighet, reflexion och kritisk granskning (Thomsson, 2010) samt situerad kunskap där de specifika erfarenheterna används för att dra slutsatser om den sociala kontexten. Studiens kunskapsanspråk rör de fyra intervjupersonernas erfarenheter. Med bakgrund av Haraway, Braun och Clarke säger detta inte bara något om upplevelser på en mikronivå, utan även om samhällets struktur på en makronivå.

Varför kvalitativ metod?

Kvalitativ metod valdes för att möjliggöra fördjupad kunskap om ämnet och ta tillvara intervjupersonernas erfarenheter. Det handlade om att låta personerna, unga tjejer som rasifieras, komma till tals. Som Haraway (1998) säger sökte jag genom fördjupade intervjuer efter specifika röster, inte för att hitta det specifika i sig, utan för att få kunskap om samhället. Haraway anser att det enda sättet att hitta en bredare blick är att befinna sig någonstans specifikt. Essed (2005) pratar om vikten av att lyssna till personliga levda erfarenheter som ”väldigt belysande när det gäller att visa vad det är som vardagsrasism handlar om: orättvisor som förekommer så ofta att de nästan tas för givna – gnagande, irriterande, utmattande, till synes små orättvisor som man till slut börjar förvänta sig.” (s. 72). Hon tydliggör: “Erfarenhet är ett centralt begrepp i studiet av vardagsrasism. Personliga skildringar av rasism placerar såväl berättarna som deras upplevelser i den sociala kontext som är deras vardag.” (s. 85). Fördjupad kunskap om specifika erfarenheter av rasism kräver en kvalitativ metod.

Varför intervju som metod?

Intervjun som metod var i den här studien själva kärnan. Syftet var att låta intervjupersonernas erfarenheter komma fram och ta plats. Intervjun är värdefull i det här avseendet, då den enligt Kvale (2007) är en ”unik känslig och kraftfull metod för att fånga erfarenheter” (s. 11) och tillåta en person att beskriva någonting utifrån sitt perspektiv och med sina egna ord. Kvale beskriver vidare hur intervjun söker

kvalitativ kunskap genom vardagligt språk, och inte kvantifierad kunskap genom siffror. Den söker specifik kunskap om levda situationer, inte generella synpunkter. Här har jag sökt kunskap om just de fyra intervjupersonernas livsvärld och sociala kontext och därför var intervjuer den metod som lämpade sig bäst. Kunskapen som intervjumetoden genererar är värdefull, för att den synliggör intervjupersonernas levda erfarenheter och vilket i sin tur ger psykologin som disciplin värdefull utökad kunskap.

Tillvägagångssätt

Datainsamlingen skedde genom den metod som Kvale (2007) kallar för semistrukturerade "life-world" intervjuer. Dessa definieras som intervjuer med syfte att ta del av beskrivningar av intervjupersonens vardagliga livsvärld och tolka betydelsen av det som beskrivs. Intervjuerna var semistrukturerade, utifrån en på förhand formulerad intervjuguide (se Bilaga 1), med möjlighet att ställa följdfrågor och låta informanten utveckla relevanta teman.

Jag träffade tre av de fyra intervjupersonerna vid två tillfällen. Intervjuerna var individuella. Den första utgick från intervjuguiden och frågor utifrån samma teman ställdes till alla. Alla intervjuer blev dock olika, på grund av vad de olika personerna lyfte upp vilket ledde till olika följdfrågor och spår. Den första intervjun varade mellan 60 till 90 minuter. Den andra träffen utgick ifrån den första intervjun och varade 50 till 75 minuter. Genom en första tematisk analys av den första intervjun togs teman ut att diskutera vidare på nästa träff. Under den andra intervjun gavs utrymme till intervjupersonerna att ta upp saker som de hade tänkt på sedan sist. Jag tog upp de teman som jag hade plockat ut, och berättade kort hur jag tänkte, därefter fick intervjupersonerna reflektera vidare över dem. Kvale (2009) beskriver ett andra möte som en möjlighet för intervjupersonen att ge synpunkter på intervjuarens tolkningar och utveckla det som sagts i föregående intervju. Detta är enligt Kvale en typ av "deltagarvalidering". Utifrån den andra intervjun gjordes en tematisk analys.

Med intervjuperson 3 blev det endast en träff. Det berodde på att vi inte hittade en tid som fungerade för båda direkt inpå första träffen. Veckorna efter hade jag svårt att få tag på henne och tog därför, på grund av tidsbrist, beslutet att inte försöka igen. Jag erbjöd henne att träffas för att prata utanför ramarna för studien, om hon hade behov av det, men hon avböjde.

Bearbetning av materialet

Materialet har analyserats med en tematisk analys som Braun och Clarke (2006) beskriver som en metod som identifierar, analyserar och redogör för mönster eller teman i materialet. Ett tema fångar en del av forskningsfrågan och utgör ett mönster. Jag har valt att, som Braun och Clarke beskriver som ett alternativ, skapa teman som syftar till att ge en övergripande bild av intervjumaterialet. En nackdel med detta kan vara att förlora djup i analysen, men en fördel är att det ger en rik heltäckande bild och är användbart om studien handlar om ett underforskat tema där deltagarnas åsikter är okända. Analysen gjordes med en kombination av induktiv och deduktiv ansats. Braun och Clarke (2006) poängterar att en induktiv, datadriven ansats inte går att frigöra från forskarens teoretiska och epistemologiska förförståelse. Det är viktigt att poängtera forskarens agens i tolkningen – temana uppstår inte i ett vakuum. Min strävan var att låta intervjuernas innehåll driva analysen, men mina tolkningar har gjorts med forskningsfrågorna, postkolonial och psykologisk teori i bakhuvudet, i linje med metodens utformning. Den tematiska analysen gjordes stegvis – i ett första steg fanns över femton teman, vilka reducerades till sex nyckelteman, som i slutändan låg närmare de ursprungliga forskningsfrågorna. De kriterier (Willig, 2013) som analysen begränsats till har formulerats utifrån forskningsfrågorna som hur intervjupersonen; (1) pratar om sig själv och om hur andra ser henne, (2) reflekterar kring skolan och media, (3) berättar om erfarenheter av rasifiering samt (4) om eventuella strategier för att känna sig stärkt.

Varje intervju har transkriberats i stort sätt i sin helhet, men jag har valt att inte skriva ner stycken som varit irrelevanta för frågeställningen. I de fall jag kände mig osäker på relevansen i ett uttalande transkriberade jag det, för att inte missa något av den övergripande betydelsen. Jag har skrivit ut en del ord såsom personerna har uttalat dem, men även rättat vissa och tagit bort ljud som uttalats i pauser, vilket Willig (2013) säger är ett alternativ. Detta för att inte läsningen ska störas.

Under själva transkriberingen har jag påbörjat analysen. Sedan har jag läst igenom transkriberingen, rad för rad, strukit under meningar som jag har bedömt betydelsefulla utifrån frågeställningen och antecknat tankar om dessa. De relevanta citaten har jag sedan skrivit upp separat, sida för sida, och utifrån dem gjort en första tematisering av varje intervju. Sedan har jag gått igenom utdragen från alla intervjuer, tagit ut teman och letat efter sådant som är gemensamt respektive skiljer sig.

Deltagare

Jag kom i kontakt med tre av intervjupersonerna via en politisk förening. Jag fick först kontakt med intervjuperson 2, Nadine, och fick genom henne tillgång till andra personer i hennes organisation och nätverk. En av intervjupersonerna fick jag kontakt med genom en vän.

Intervjupersonerna är mellan 16 och 20 år gamla. De har alla båda föräldrar födda i ett land utanför Europa, tre är födda i Sverige, en kom till Sverige som ettåring. Jag valde att kontakta personer som själva är födda eller har minst en förälder född utanför Europa. Detta urval gjordes för att komma i kontakt med personer som jag trodde skulle ha upplevelser av att rasifieras i den svenska kontexten. De bor alla i en stad i södra Sverige men bor och är uppväxta i olika områden. Alla studerar, tre på gymnasienivå och en på högskola. Tre av dem är engagerade politiskt och den fjärde har en politiskt engagerad familj. Mer utförlig beskrivning av intervjupersonerna finns i nästa avsnitt.

Jag har valt att uppmärksamma erfarenheter för personer som rasifieras och identifierar sig som tjejer. Med tjejer menar jag personer som definierar sig som tjejer, vilket betyder att det är deras könsidentitet. Som Ambjörnsson (2004) säger kan kön ses som skapat socialt och kulturellt, och inte som oproblematiserad biologi. Detta urval gör att jag kan fokusera på just tjejers erfarenhet, då föreställningar om genus resulterar i olika typer av rasifieringsprocesser. Medan killar som rasifieras ofta utmålas som ”värstingar”, kan en rasifierad tjej bli den duktiga flickan, som, speciellt om hon är muslim, ska ”räddas” av majoritetssamhället. Detta kan exempelvis ses i medias sätt att beskriva ”andra generationens invandrarflickor”, som Brune (2004) beskriver. Båda tjejer och killars erfarenheter är väl värda att studera, men på grund av begränsad tid och plats väljer jag att fokusera på tjejers specifika erfarenhet.

Intervjupersonernas namn, namn på organisationer och platser har ändrats för att säkerställa anonymitet. Staden intervjupersonerna bor i har jag valt att kalla för stad-a. De olika bostadsområdena som omtalas kallas område-a, -b, och så vidare. Ytterligare städer som nämns kallar jag stad-b, -c, småstad-a, -b och så vidare. Jag har valt att inte redovisa fakta om platserna, utan låter intervjupersonernas redogörelser vara den information som läsaren får, då jag anser att det ger en tillräcklig bild och att det är etiskt berättigat att intervjupersonerna får tolkningsföreträde. Organisationer som intervjupersonerna är engagerade i kallas organisation-a, -b och så vidare,

respektive ungdomsförbund-a. Grundskolorna har namngetts skola-a, -b, och gymnasieskolorna gymnasieskola-a, -b och så vidare.

Etiska aspekter

Intervjupersonerna informerades om att deltagande var anonymt och frivilligt samt om rätten att dra sig ur (se Appendix 2). Namn på individer, platser, organisationer, skolor och partier som nämns har fingerats för att garantera full anonymitet.

En etisk aspekt var hur studiens ämne skulle kunna påverka intervjupersonerna, vilket var en anledning till att jag genomförde två intervjuer. En tanke med den andra träffen var att ge utrymme att prata ytterligare om frågorna som tagits upp i den första intervjun, och att inte bara släppa dem med de tankar som väckts. En annan tanke var att det kunde vara ett tillfälle att reflektera kring hur strukturer drabbar individer. Detta med hopp om att kunna stärka deltagarna i sina funderingar kring erfarenheter av orättvisor och visa på att de inte beror på dem som personer, utan handlar om strukturella orättvisor. Det såg jag som ett sätt att ge tillbaka någonting till intervjupersonerna. Intervjupersonerna var även välkomna att höra av sig om det var något de ville prata om, utanför studiens ramar. Som Thomsson (2010) säger är det även viktigt att se deltagarna som aktörer, med egna tolkningar. Deras tolkningar fick under det andra mötet chans att komma fram.

Vid första intervjun berättade jag kort om mig själv för intervjupersonen, var jag är född, var jag bor, var mina föräldrar är födda, respektive har för religion samt vad jag studerar. Detta gjorde jag för att det, som Thomsson (2010) säger, är viktigt med tydlighet och öppenhet, och för att ge dem information om mig själv, innan jag skulle ställa frågor till dem. Andra anledningar var att de inte skulle undra över min bakgrund, utan få en inblick i de av mina erfarenheter som var relevanta för studien.

En annan aspekt var maktrelationerna i intervjusituationerna. Jag var några år äldre än dem och studerade på universitetet, vilket bara en av dem gjorde, och (i åtminstone i tre av fallen) hade vi olika klassbakgrund. Dessa faktorer samt att det var jag som intervjuade dem och avgjorde villkoren för mötet, gjorde att vi befann oss i en maktasymmetri, där jag hade mer makt än intervjupersonerna. Det reflexiva förhållningssättet, som förklaras närmare i nästa avsnitt, innebär att vara medveten om de maktrelationer som finns i intervjusituationen, vilket tillsammans med ett kritiskt förhållningssätt kan vara ett sätt att motverka assymetrin något (Thomsson, 2010).

Förförståelse och reflexivitet

Kvalitativa intervjuer kräver reflexivitet (Thomsson, 2010; Willig, 2013) – att kritiskt reflektera över hur jag som person kan påverka intervjusituationen och hur mina tolkningar kan påverka resultatet. Egna erfarenheter och reflektioner kring rasifiering och identitet har bidragit till min förförståelse av ämnet. Genom min uppväxt och familj har jag bott och vistats i varierande miljöer, tillsammans med personer med migrationserfarenheter, i ”svenska” miljöer, i religiösa och icke-troende sammanhang, med personer från medelklass och arbetarklass, samt i innerstad och förort. Dessa erfarenheter är en del av min förförståelse. Som forskare i en intervjusituation kan jag inte vara en neutral bisittare, utan påverkar både som person och som teoretiker (Willig, 2013). Kvale (2007) beskriver hur forskaren och intervjupersonen påverkar varandra ömsesidigt, där intervjusituationen är en interaktion och kunskapen som skapas i den specifika intervjusituationen skulle ha blivit annorlunda om någon annan hade ställt samma frågor. Min uppfattning är att det hade betydelse att intervjupersonerna visste och såg att jag också har erfarenhet av att bli rasifierad, även om de säkerligen uppfattade att vi kunde rasifieras på olika sätt. Förförståelsen, säger Thomsson (2010) samspelar med det vi möter och är föränderlig. Denna fungerar som en grund för reflektion.

Avvikelser från APA

Jag har valt att inkludera en innehållsförteckning då jag anser det ge en behövlig översikt av texten. I resultatavsnittet har jag valt att lägga in ett mellanslag efter citaten istället för att endast ha ett indrag, eftersom det annars blir svårt att se var ett citat börjar och slutar. Jag gör inte heller något indrag för nytt stycke i den kommenterande texten där den kommer efter ett citat och före ett nytt. Detta strider mot APA:s (2011) riktlinjer som säger att det endast ska vara ett indrag för ny rad under samma rubrik. I övriga avsnitt följer jag dock denna riktlinje.

APA (2011) betonar vikten av att vara objektiv. Jag strävar självklart efter att uppnå en distans till materialet och att låta intervjupersonernas upplevelser framkomma såsom de har berättat om dem för mig samt att presentera teorier som grund för mina tolkningar. Redovisningen av resultaten har gjorts utan kommentarer eller tolkningar från mig, men teman och urval har gjorts utifrån min förståelseram, vilket är en förutsättning för metoden tematisk analys (Braun & Clarke, 2006). Jag

anser inte att objektivitet är vare sig möjligt eller alltid eftersträvansvärt i forskning, vilket har diskuterats tidigare i metodavsnittet.

Intervjupersonerna

Här presenteras de intervjupersoner som ingår i studien. Från intervjuerna har relevant bakgrundsinformation såsom migrationsbakgrund, ålder, typ av bostads- eller uppväxtområde och föräldrars sysselsättning lyfts ut för att ge en bild av personerna.

Intervjuperson 1

Mona, 18 år. Är född i Kurdistan och kom till Sverige när hon var ett år. Pappan flydde till Sverige av politiska skäl och resten av familjen kom efter. Hon är uppväxt i område-b, som enligt henne ses som ”farligt”. Föräldrarna jobbar inte just nu, pappan är sjukskriven, men aktiv i en politisk förening, och mamman studerar svenska. Mamman arbetade tidigare som städerska. Ingen av föräldrarna har studerat vidare efter grundskolan. Hon bor med sin mamma och lillebror. Hon är sedan kort tid tillbaka med i organisation-a där de enligt Mona pratar om rasism och arbetar med poesi och skriver texter.

Intervjuperson 2

Nadine, 18 år. Är född i Sverige, med föräldrar från Libanon som kom till Sverige för cirka 30 år sedan. Hon har tre syskon, men är den enda som bor kvar med föräldrarna. Är uppväxt både i område-a, som enligt Nadine är ett ”svenskt” medelklassområde, men det har börjat flytta in folk från Balkan, och område-b. Föräldrarna arbetar inte och har inte studerat efter grundskolan. De började jobba tidigt. Hon är aktiv i organisation-a, en grupp för tjejer, där de enligt henne har diskussioner om genusfrågor och maktperspektiv, samt arbetar med dramaövningar, att skriva och att lära sig att uttrycka sig på olika sätt. Hon är även aktiv i ett politiskt ungdomsförbund och i olika Palestinagrupper.

Intervjuperson 3

Hana, 20 år. Hennes föräldrar är från Palestina men är födda i Libanon. Bor med sin familj i område-i, som enligt Hana är ett område där det bor mest ”moderater” samt personer som uppfattas som ”svenskar”. Hon flyttade runt mycket under sin uppväxt och har gått i flera grundskolor, varav den sista i område-i. Hana

gick i gymnasieskola-b, som hon beskriver som inte så statusfylld och med en elevsammansättning av mestadels ”utländska” personer. Nu studerar hon till lärare. Hon är aktiv i ett politiskt ungdomsförbund. Hennes pappa är lokalt förtroendevald för ett politiskt parti och hennes mamma är biomedicinanalytiker. Båda har studerat på universitet i Libanon och Sverige.

Intervjuperson 4

Alba, 16 år. Är född i Sverige. Hennes föräldrar är från Chile. Mamman kom hit som barn, och pappan när Alba föddes. Mamman jobbar som SFI-lärare och studerar på universitet. Pappan är kameraman. Alba är uppväxt i område-h, som enligt henne är ”multikulturellt”. Hon går naturvetenskaplig linje på en gymnasieskola som hon säger ses som en statusfylld skola. Hennes mamma är politiskt engagerad i bland annat antirasism. Alba själv säger att hon inte hinner vara aktiv, men att de pratar mycket om politik hemma.

Resultat av tematisk analys

Resultatet är uppdelat i sex huvudteman, med underteman. Dessa har tagits fram genom den övergripande analysen av de sju intervjuerna. Alla intervjupersoner passar inte in i alla teman, vilket illustreras av de underteman som har tagits fram.

I redovisningen av materialet skriver jag ”invandrare” och ”svenskar” inom citationstecken i mina kommentarer. Detta för att betona att jag anser dessa benämningar vara konstruerade i den svenska kontexten. I det teoretiska avsnittet har ”invandrare” benämnts som *personer som rasifieras*. Denna benämning kommer att användas när det passar i den förklarande texten här. När jag har skrivit ut vad intervjupersonerna har sagt har jag valt att inte skriva dessa benämningar inom citationstecken, eftersom de använder de orden i sin redogörelse. Det är markerat med [---] när jag har tagit bort någon del av citatet.

”Invandrare” och ”svenskar” i skolan

Intervjupersonerna beskriver att ”invandrare” och ”svenskar” är kategorier som finns i skolan, från grundskolenivå till högskolenivå.

Tidiga upplevelser av att göras till avvikande i skolan. Flera av intervjupersonerna berättar om tidiga upplevelser av rasifiering i skolan. De berättar

att de upplevde att de sågs som avvikande, eller behandlades på ett annat sätt än de "svenska" barnen. Intervjupersonerna berättar även om positiva erfarenheter av grundskolan, av vilka en del förklaras handla om att det inte fanns något skillnadsskapande, utan alla umgicks och behandlades lika, och att det fanns lärare med "invandrarbakgrund" som eleverna kunde spegla sig i och relatera till. Mona gick i en skola som hon trivdes i, där alla visade respekt och umgicks. Det var bara "invandrare", så det var ingen uppdelning. Nadine återkommer under intervjuerna till upplevelser av att ha gjorts till avvikande i grundskolan. Hon hatade skolan. I hennes skola gick nästan bara "svenska" elever och lärarna kunde säga saker till henne som de inte sa till de "svenska" barnen. Hon undrade om det var för att hon hade mörkt hår. De inte såg henne som de såg de andra. Hon fick kommentarer som: "Du kan så bra svenska med tanke på var du är ifrån" eller "Kommer du bli bortgift?". Alba berättar om två perioder i grundskolan med rasistiska lärare. Resten av grundskoletiden beskriver hon som bra. Alba säger att hon nu på gymnasiet är osäker på sig själv när det kommer till provsituationer, hon kan kunna allting dagen innan, men sen sitta och tänka att "om du kan det här, då är det nog fel". Hon tror att det kan bero på att hon blev utpekad av en lärare i grundskolan:

Alba: Och sen bodde jag i stad-d ett år och den där jag har. Där tyckte jag inte om skolan. De var väldigt rasistiska, och det var, man märkte skillnad från stad-a. Och jag... Då var jag nio och skulle fylla tio. Och då såg jag inte fram emot skolan alls. Så sen när vi flytta tillbaks till stad-a kom jag tillbaks till min gamla klass och då var det helt, det var jättebra och jag har aldrig känt mig otrygg eller att det har varit något rasistiskt eller det var, i slutet av nian då det började gå sämre för skolan, och då man bytte många lärare. Och då fick vi en lärare som kändes väldigt rasistisk för hela skolan. För alla som hade den här personen som lärare. Så han fick sluta. Så det är ju bra att de lyssnar på... [---]

Sandra: Vad kunde det vara, det året i stad-d då?

Alba: Det... lärarna var lite såhär, jag blev väldigt mycket utpekad av lärarna. En specifik lärare då, jag ska inte säga hela skolan för det var det inte, men en lärare då och skillnaden där var ju att vi sa ju åt, jag sa till rektorn och min mamma hon är väldigt såhär [knyter händerna], hon står på sig, men de gjorde ingenting åt saken. [---] Och jag kunde till exempel svara på en fråga, och om man har fel så ska ju läraren säga, nej men det är såhär egentligen, eller kan du hjälpa till, eller ja. Men nej, då läraren kunde skratta åt en, och

säga saker som man inte borde säga till en elev. Och det kunde oftast, det hände liksom inte de som kom från Sverige. Det var mest de som inte kom från Sverige. Och det var där jag för första gången liksom upplevde något själv. Som var så... Så jag var väldigt... Alltså, det blev väldigt mycket för mig. Men sen flytta vi hit och då blev det bättre och ja... [---]

Sandra: Hur förstod du det då då? Hur kunde du liksom...

Alba: Då, där tror jag mina, vad heter det självsäkerhet, hur självsäker jag var, det är då det där började komma in. [---] Och sen när det kom det här med lärarna det var första gången då jag kände att det gick dåligt i skolan.

Hana berättar om sina reaktioner på att ha blivit ”utsatt” i skolan:

Hana: [---] Och jag ba alltså, så blev jag jättearg och vad brukar man säga när man är typ så utländsk? Man ba ”äh, jag ska skicka min bror på dig”, hade jag hört folk säga, så hade jag sagt det. Och sen dess ville ingen kille prata med mig. Så i två år så hade jag typ du vet skolan, ryktet hade spritt sig, och sen så det var killar och tjejer. Dom ville inte, det var typ ”den farliga tjejen”, för min storebror kom. Men min storebror är skitfredlig, så han ville bara titta på dom, så gick han.

Vid ett annat tillfälle berättar Hana:

Hana: När jag gick i område-g, så var det ingen kille som ville bli tillsammans med mig, så här och så sa dom typ, man hade kanske mustasch, och pappa ville inte låta en ta bort den. Och sen så var det att man, på nåt sätt när man är mörkhyad, eller mörkhyad! Har mörkt hår och sånt så blir resten av kroppshåren också mörka så syntes ju mustaschen mer än vad det syntes på en tjej som var blond och så.

Efter grundskolans sista år i den ”svenska” skolan ville Hana inte gå i en gymnasieskola med ”svenskar”, eftersom hon hade blivit utsatt av ”svenska” elever.

Hana: (skrattar) Jag har ingen bra tid. Nej, då gick jag gymnasieskola-b. Och jag kom inte in gymnasieskola-c och d, de här skolorna som är högst uppsatta, dom man vill komma in i tydligen. Men jag har alltid velat gå in i, efter skola-i, ville inte ha nåt med svenskar och göra längre, jag bara typ drog. Inte alla svenskar. Men typ bara just dom. Jag ba ”nä”.

Sandra: Dom från område-i?

Hana: Ja, Jag vill inte ha nåt med dom, jag vill gå in i gymnasieskola-b, där jag hört att det är bara utländska (skrattar). Varför tänkte jag så? Men ja.

Sandra: Men vad tror du det hade och göra med då? Att du kände så?

Hana: Därför det var bara från svenska jag blev utsatt. Där just då. Och det kanske bara för att jag var i ett väldigt svenskt moderatiskt område (skrattar).

Uppdelning ”svenskar” och ”invandrare” i gymnasieskolan. Gymnasieskolan beskrivs på lite olika sätt av intervjupersonerna. Mona och Nadine beskriver sin klass som väldigt uppdelad mellan ”invandrare” och ”svenskar”. Nadine säger att orättvisor i skolan har gjort henne arg på lärarna. Hon har ”redan bildat hat i min hjärna, inte mot läraren, men typ mot allting man har gått igenom”. Lärarna kan fälla kommentarer som: "Oj, va svenskt du betar dig idag!" eller "Alltså gud, tydligen så finns det ju svarta svenskar också. Det finns inte mycket man kan göra åt det". Hon känner osäkerhet kring hur hon kan reagera, utan att riskera sina betyg. Mona berättar:

Mona: Så det är ändå, det är konstig stämning mellan oss. Det har blivit bättre nu, men det var värre innan. Tro mig. [---] Nej, men de är helt så, de har bra familj, de är lugna av sig, de har gått på en bästa skolan, de har alltid, du vet, lugna helt tysta och så. Och vi däremot, vi är högljudda, vi pratar, vi snackar med alla. Hälsar på alla. Och de är inte vana vid det. Och hur vet jag detta, jo, för att jag blev vän med en av dom. Så berätta hon till mig, hon ba: "Nej, alltså första gången jag träffa dig, jag blev faktiskt rädd, för ni är helt, högljudda." Jag ba va? [---] Det är sjukt. Hon sa, alltså "jag blev rädd för att typ det är dominans" För min lärare sa till oss, hon sa det helt så, hon ba "ni är dominanta". När de säger ni, de menar bara ni, invandrare. Hon ba: "Ni är dominanta, ni måste ta steget att komma överens med dem". Så hon la oss bara ni och dem, vi bara ja, ok.

Sandra: Pratar alla lärare så?

Mona: Ja. Det är ni och det är dem.

Mona säger att när det var ”svenskarna” som ”dominerade” var det naturligt, men att lärarna ser det som ett problem nu när det är fler ”invandrare”:

Mona: Vi har blivit bovarna nu. ... Om man säger så. För i ettan, då var det dom som var fler. [---] De var 90 procent, och det var bara tio styckna blattar.

Så då kände vi helt utanför, shit! Och de typ styrde klassen. Fortfarande det var ingen, alltså typ de gjorde ingenting åt saken. De såg den här skillnaden, de gjorde ingenting. Så varför när vi blev fler det blev ett problem, förstår du? Så när de var fler det var inga problem, det var ingenting. Skitsamma.

Sandra: Även om de var dominanta då?

Mona: Ja. De gjorde ingenting åt saken. Men nu när vi är dominanta det blir problem, för vi ska inte vara dominanta.

Lärarna ser inte studieintresse. Genomgående för alla fyra är att de känner att deras intresse och prestationer i skolan inte har uppmärksammats av lärarna. Hos Mona ser lärarna och de ”svenska” klasskamraterna mer hennes sociala och högljudda sida än hennes studieintresse. Hon upplever att det inte spelar någon roll att hon får högsta betyg. Trots att hon presterar vill inte ”svenskarna” samarbeta med henne och hon ses inte som mer ”svensk”. Nadine upplever att lärarna inte tror på henne. Hon säger att de lär sig att alla är lika värda i skolan. ”Men sen är jag inte det” känner hon, för att hon är arab och har slöja. Hon säger:

Nadine: Jag har känt av det, eller mer liksom att de inte tror på mig, att de inte tror att jag kan liksom. På det sättet har jag känt av när de pratar med en eller du vet såhär. Men sen, jag brukar, jag är den personen som direkt när vi får en ny lärare, eller i början av kursen, så är jag typ så, nu vet jag att jag måste visa typ allt vad jag kan redan i början, och sen kan jag inte heller tappa det. Du vet såhär. Jag vet inte. Så det känns ändå som och, måste ge extra hela tiden.

Sandra: Hjälper det då?

Nadine: Alltså, egentligen inte, det känns bara som att jag utmattar mig i onödan och så bara stressar och, sen när man gör då det lilla misstaget eller om du vet såhär det blir fel så är det liksom, då är det liksom som att det bekräftar, ”jag visste det, hon är inte så duktig som”. Du vet såhär. Men jag vet inte. Det beror från lärare till lärare. Vissa har man nästan hört liksom ”oj, jag blev chockad att det kom från dig” du vet såhär. [---] Om jag räcker upp handen i klassrummet och säger detta och detta och detta tänker jag på nu, och så har min lärare blivit helt så: ”Va är det verkligen du som sa det precis?”. [---]

Sandra: Vart tror du det sitter då?

Nadine: Jag tror för mig handlar det både om att jag har jag är liksom arab, jag heter Nadine och jag har slöja på mig. Det är liksom allting. De andra tjejerna

i klassen som också är invandrare, alltså man ser inte på dem att de är, okej man ser att de har mörkt hår och så, men sen på nåt sätt kan de passa in mer.

Sandra: För att de inte har slöja?

Nadine: För att de inte har slöja, precis!

Alba får kämpa för att få skolan att förstå att hon inte vill byta linje eller skola, utan är intresserad och tycker om att plugga. Hon har bara "svenska" lärare. Hon jämför med grundskolan när lärarna var blandade. Hon tror att det var bra. Det var många elever som var "invandrare". De gillade lärarna som var "invandrare". Alba säger att hon "tror att det har mycket med att göra att man kan ju se sig själva i dom, man tänker de har ändå lyckats här och de har blivit lärare och de förstår det vi har gått igenom".

Hon berättar om sin lärare i svenska på gymnasiet:

Alba: [---] Och vi har problem med en lärare som var lite rasistisk, och drog ner mitt betyg på grund av mitt uttal och att jag gestikulera för mycket med mina händer. [---] och det är fler elever som känner likadant. Jag hade högsta betyg i svenska när jag gick i grundskolan, vilket jag känner att jag förtjänar. Men när jag kom dit så fick jag sämsta betyget. Och han ville att jag skulle gå i svenska två, och att jag skulle gå SVA, han ville nästan att hela klassen skulle gå SVA. Svenska för, som andraspråk. [---] Det har varit lite så problem med lärarna. Och det är också första gången det har hänt, så det är lite. Lite ja, det blir lite mycket ibland.

Sandra: Men är det många andra som har invandrarbakgrund i klassen som har varit utsatta för samma sak av den läraren?

Alba: Ja, det är lite, det kan, jag vet inte om jag, vi invandrarna i klassen är lite paranojiga på grund av att vi är invandrare och vi har så, vi kan hur enkelt som helst dra det som en ursäkt, liksom jag "bara för att jag är invandrare så kan du göra så", så det är väldigt enkelt för oss att säga så. Så jag är väldigt, jag vill verkligen se om det verkligen är så, för jag gillar alltså jag gillar inte att dra den ursäkten. Så, när vi har, alltså, när vi har sett så har vi, själva upplevt att de som kommer från Sverige, de är duktiga, mycket bättre i skolan. Och vi vet inte om det är för att de har gått i en bättre skola eller om det är för att vi är... Alltså vi vet inte riktigt. [---]

Sandra: Så ni som har blivit så utpekade av lärarna har ni alla invandrarbakgrund?

Alba: (Tvekar) Jag får se. Nej, inte alla. Det är det som är lite såhåra, det är det som gör oss förvirrade såhåra (skrattar till). Men, de allra flesta iallafall. [---] Men och det är ganska många ändå som har problem i skolan och det känns liksom som att istället för att stötta oss så är det mer såhåra: "Nej, men ni kanske borde byta. Ni kanske borde gå om ett år, ni kanske borde byta skola helt och hållet". Alltså, det är lite mer den istället för, ja. Och däremot om det har nånting med bakgrund och göra, det är det vi. Vi vill inte tänka så. Alltså vi jag iallafall, jag gillar inte och, ja, ja, tänka så. [---] Jo, jag, själv då, jag kan inte prata för alla, men jag själv jag presterar verkligen i skolan. Jag pluggar verkligen varje dag, och jag går på stöden som finns, och jag... Det finns inte mycket mer jag kan göra.

Representation i media

Intervjupersonerna talar om hur deras stad, bostadsområden, och "invandrare" generellt samt muslimer i synnerhet beskrivs i media. Flera av dem lyfter att stad-a och områden som område-b beskrivs på ett negativt sätt, som farligt. De pratar också om bristen av personer som dem själva i den mediala bilden. Det är lätt att få plats i media för att säga något dåligt om staden eller området. Men skulle de bryta mot den bilden och berätta något positivt är det svårt att slå sig in.

Media och stereotyper. Alba säger att media ger en väldigt begränsad bild av stad-a, som framställs som en av de farligaste städerna. Hon känner sig väldigt trygg där. Nadine säger att utländsk media filmar område-b och försöker få det att framstå som ett Bagdad, "riktigt så arabiskt land". I inslagen tillfrågas aldrig de som bor där om vad de tycker om området. Mona försökte motbevisa bilden av förorten när hon började i gymnasiet. Hon berättar om hur medias stereotypa bild av hennes stad och uppväxtområde påverkar henne och andra därifrån konkret:

Mona: Det påverkar människor också, speciellt de som bor norr, typ vissa människor som bor i dessa ställen där det inte finns kanske inv..., så många invandrare, de får en bild, kolla stad-a de är sådär, kolla stad-b... De får direkt den inblicken, för de har inte varit där. Jag tror inte det finns någon från typ Dalarna som har kommit till stad-a och sagt "ah jag ska se om det är verkligen så". Det är, alltså det är... De hör allting på TV, ser allting på nyheterna, klart de får den inblicken också. Jag hade också fått det.

Sandra: Hur tror du det påverkar dig då? Alltså, om folk skulle...

Mona: På ett negativt sätt, för vi säger om någon från Dalarna äger ett företag och nästa dag så jobbar jag på det företaget. Shit, alltså. Jag hade... Direkt, de säger "ah var bor du?", "område-b". Du vet direkt den. För det hände samma sak i skolan, vi satt i en ring, de bara: "Vad heter du, var kommer du ifrån lalala", sen direkt när jag nämnde område-b, alla ba (viskar): "Shiiit, hon kommer från område-b...", va?

Sandra: Behöver du bete dig på ett visst sätt för att motbevisa de här bilderna?

Mona: Det är klart, man måste.

Sandra: Tror du, alltså, gör du det liksom?

Mona: Nej, inte längre. Men det gjorde man, i ettan. När man precis börja där. Då var det typ helt så, shit, jag måste typ visa dem att det inte är så. Ja, så vad gjorde vi. Vi börja typ när vi hade redovisningar och så, vi valde att prata om förorterna. Och det hjälpte oss ändå mycket. För då hade vissa i vår klass frågor typ "ja, hur är det att bo där? Hur är det när det var skottlossningar, hände nånting med dig?" Och sånt, man ba va? För jag bor i A-väg. Det är [del av område-b] Det, när såna saker händer det händer i B-väg. [---] Så alla vi drabbas inte. Men vi försökte iallafall med redovisningar och sånt. Prata om det iallafall. Och det gick, det gick bra, för att då ställde de frågor. Vi skrev uppsatser och sånt, för att få lärarna också att inse typ... Men samtidigt man måste ha fakta. Och det är där problemet kommer. För all fakta är nyheter och sånt, och det är inte bra! (skrattar) [---] Och det är inte bra fakta. Det är där problemet kommer.

Sandra: Om till exempel du, eller andra tjejer, som typ de andra organisation-a-tjejerna, skulle skriva i tidningen mer, tror du det skulle göra det bättre för typ kids från område-b? [---]

Mona: Ja, det är klart för det finns så många folk barn speciellt, i område-b som får denna uppfattningen, det är skitsynd för de tror alltså de tror på det de hör. Speciellt när de säger, område-b är så, det är så. De blir aldrig, de känner sig aldrig tillräckliga. Och det är det som är synd, för vi, alltså vi om man säger samhället, sänker deras självförtroende. Och man märker nu, om man bara går till område-b, de är helt så waah, helt störiga, helt busiga och sånt, för de har fått den uppfattningen att de måste va så. Det betyder inte de är, de har fått den uppfattningen att jag ska va såhär för att bli accepterad i min eget

område. Och det är det som är felet. Så ja, jag håller med dig, hade vi gjort sånt här, det hade påverkat dem skitbra.

Media visar inte allt och alla. Tre av intervjupersonerna säger att de inte känner att folk som dem är med på nyheterna eller syns i media. Hana anser däremot att hon ofta känner sig representerad, som politiskt aktiv och lärarstudent. Alba säger att folk som hon aldrig syns i media, för att hon skulle inte visa den negativa bilden av stad-a som media vill få fram. Nadine reagerar på hur folk som hon framställs i media, exempelvis då en tjej med slöja omskrevs som att hon ”pratade Zlatan-svenska”. Hon har aldrig har känt sig representerad i media:

Sandra: Det var ju för några år sen, eller nåt år sen, typ såhär diskussioner om att det var en tjej med slöja som inte fick vara nyhetsuppläsare.

Nadine: Alltså, det är sjukt. Det är sjukt. Innan så snacka vi mycket också om dialekter, att skånskan skulle aldrig kunna sitta där (skrattar). Ja, där rök det för mig då. Både slöja och skånska (skrattar)! Nej men det är sjukt, alltså, jag vet inte. Det är galet.

Senare säger Nadine:

Nadine: Och sen att man tänker mer på vem det är som styr liksom. Och jag har tänkt mycket på detta, alltså ingen representerar mig liksom. I makt, du vet såhär i världen liksom, på nåt sätt. I Sverige. Sen tänkte jag på det du sa, om median, och om det hade funnits en tjej som satt med slöja där, eller såhär du vet. Då hade jag i alla fall kunnat relatera, hon representerar det jag tror på nåt sätt och man hade känt sig mer hemma men...

Sandra: Tror du att du hade känt dig mer svensk om du hade sett en tjej med slöja på nyheterna eller så?

Nadine: Ja, faktiskt, fast ändå inte. För att man har ändå haft det i baktanken liksom såhär ser inte en svensk ut. Så jag vet inte. Jag hade kanske känt mig mer hemma, men jag hade inte känt mig mer du vet att jag passar in.

Enligt Mona visas aldrig tjejer från förorter på nyheterna, utan bara bråkiga killar:

Sandra: Hur pratar man om en tjej från område-b till exempel, eller...?

Mona: Jag vet inte. En tjej från område-b, det är svårt för det brukar alltid vara killar.

Sandra: Hur presenteras de då?

Mona: Kriminella, bråkiga, typ det är mycket sällan man hör någon från område-b, eller någon från ett annat område, typ att det är bra, att de är duktiga, tillexempel, ”Ahmed blev doktor i nånting, han blev etta i det hära”. Man hör inte sånt, man hör mer, ”Ahmed och hans killkompisar snodde nånting”. Det är det man hör. Ja, alltså, det är sjukt. [---]

Sandra: Men blattetjejer då? Får man synas alls i media?

Mona: Inte vad jag sett. Jag vet faktiskt inte, jag håller inte så mycket koll på det, men jag vet att jag har aldrig sett nånting om blattetjejer. Inget alls.

Att bli rasifierad

Intervjupersonerna berättar om olika upplevelser där de görs till annorlunda, eller görs till ”inte svenska”. De berättar om olika skiljelinjer, i hur vissa personer råkar ut för värre saker än de själva eller tvärtom, och diskuterar vad det innebär att vara ”svensk” samt vart de själva befinner sig i relation till ”svenskheten”.

”Vart kommer du ifrån, egentligen?” och ”svenskhets” gränser. Mona, Hana och Alba uttrycker tankar om att svara på vad de vet att folk vill veta. Att inte se ”svensk” ut, gör det omöjligt att svara bara ”svensk”, även om de är födda eller uppväxta i Sverige. Flera säger att de inte vet vad de är eller känner sig som. De pratar om att ses som en ”svensk blatte” i förorten, och som ”enda blatten” i skolan, respektive som ”svensk” i föräldrarnas födelseland och att oftast känna sig som en ”invandrare” i Sverige. Att ofta eller oftast få frågor om var de kommer ifrån kommer upp i alla intervjuer. För flera av dem är det den absolut vanligaste frågan. Hana berättar om vad nya människor brukar fråga henne första gången de träffas:

Hana: Var jag kommer ifrån (skrattar).

Sandra: Är det den vanligaste frågan?

Hana: Ja (skrattar).

Sandra: Vad brukar du svara då?

Hana: Jag kommer från Palestina brukar jag svara.

Sandra: Säger du aldrig att du är från Sverige?

Hana: Nej, därför att jag svarar på det jag vet att folk vill höra. Och det är det jag tänker när jag är utomlands, de frågar inte mig om jag kommer från

Palestina för att jag är i Libanon. De frågar mig för att de vill veta om jag kommer från Sverige. För att det syns på mig tydligt att jag inte är därifrån.

Alba säger att hon också undrar om vart personer kommer ifrån, för att hon är intresserad. Men egentligen är det som att sätta en stämpel säger hon och vissa har en ton som säger ”DU kommer inte från Sverige”. Alba säger att hon är tillbakadragen, som ”svenskar” är, men en person som ser ut som hon kommer aldrig självklart ses som ”svensk”. Hon kan inte svara att hon är ”svensk”, även om hon ser sig som både svensk och chilensare, eller bara ”som en människa”. Det går inte att ses som svensk om man inte har två föräldrar som är från Sverige:

Alba: Jag tror inte att det går att ses som svensk. För att jag tror alltid att det kommer finnas den här ”nej, men, du är ju inte svensk på riktigt. Vart kommer du egentligen ifrån?” Det kommer inte va den här om jag kommer nu med brunt, svart hår, och bruna ögon och säger till en svensk, ”ja, men jag är svensk”, då kommer dom inte bara säga, ”ja, ok jag kommer också från Sverige”. Utan det är ju den här, ”vart kommer du egentligen ifrån?”. Och säger man från Chile, ja då ses man som en människa som kommer från Chile.

”Svenskhet” omtalas implicit eller explicit i samtliga intervjuer. Vad den innebär, vad som krävs för att ”uppnå” den och omöjligheten för intervjupersonerna att själva göra det. Nadine säger att hon kan känna sig ”jättesvensk” i relation till sina släktingar och föräldrar, för att de är uppväxta i krig och hon i trygghet i Sverige. Hon reflekterar kring vad det är som får henne att inte känna sig ”svensk” i Sverige:

Nadine: Alltså, jag har försökt tänka på det själv, men alltså jag vet inte. Vissa tillfällen känner man sig svensk, men inte ens då, inte ens då. Då vet man ba, nej. Jag vet inte. Och så tänker man liksom, är det för att jag pratar som jag gör eller är det för att jag gillar den här musiken, eller är det för att jag klär mig såhär? Du vet såhär, det är massa olika saker. Och sen vet jag inte. Vad är det som gör en svensk? Förstår du? Men hur ska jag kunna svara på det? Typ jag vet inte om det jag gör får mig att känna mig svensk. Eller om det jag gör får mig att känna mig mindre svensk. Jag vet inte. Jag tror det är på grund av att allmänt när man vuxit upp så har man bara liksom fått höra, eller jag tror det är för att jag har fått höra så många frågor ändå sen jag var ung. Så har man tänkt liksom, varför frågar de just mig detta, är det för att jag ser... har

mörkt hår eller är det för att jag... Du vet såhär. Typ varför skulle min pappa vilja gifta bort mig, men inte Lisas i min klass, typ så. Så redan då har man redan fattat, ok, jag är inte en av dem. Och så har man bara vuxit upp med det.

Flera av intervjupersonerna exkluderar sig själva från definitionen av "svenskhet", men säger samtidigt saker som "vem är de att säga att jag är svensk eller inte?". På frågan var hon kommer ifrån har Mona aldrig svarat bara "svensk". "Ttho [smackljud som betyder nej], aldrig", säger hon. Hon vill säga att hon är kurd, för att hylla sina föräldrars ursprung. Mona berättar vad hon tycker krävs för att bli svensk:

Mona: Blont hår och blå ögon. Nä, jag skoja. Nä, men man måste ha den själva, svenska föräldrar, för att anses som svensk, i sitt eget land. Så jag kanske är född här och har hela den bilden, bästa eleven och allt det dära. Går på Lunds universitet, hela den hära utbildningsgrejen och sånt. Fortfarande du är inte svensk. Sätt dig. Så det är det som är svårt för mig för att även om jag, direkt när de ser mig, det är direkt invandrare.

Skillnader i hur olika personer rasifieras. Intervjupersonerna gör jämförelser med personer i sin närhet som råkar ut för andra typer av rasism än vad de själva gör eller tvärtom inte ses som annorlunda, fast de också är "invandrare". Alba jämför sina egna upplevelser med sin mammas generation, som fick uppleva grov rasism. Mamman fick höra av lärare att hon inte hade något i skolan att göra, för att hon ändå bara skulle sluta som städerska. Hana berättar att många reagerar över att hennes familj bor i ett "fint område" med kommentarer som: "någon har lyckats". Nadine berättar om sin vän, som är halvarab:

Nadine: Jag tänker på, du vet jag har också min bästa vän, hon är halvsvensk och halvarab, men när jag tänker, när jag kollar bara, vi har vart såhär [korsar fingrarna i betydelsen "tajta"] hela vår uppväxt, men jag tänker på hennes liv och mitt liv, så har det ändå varit skillnad liksom. För att hon, alltså hon har berättat det själv liksom, hon har aldrig behövt tänka på detta passar jag in som svensk, för att hon är redan så... Hon betar sig så svenskt, men alltså. Förstår du, jag vet inte hur jag ska förklara det, det blir alltid så fel. Hon har aldrig behövt oroa sig på nåt sätt av att hon har en del som är arabisk. Sen att när vi pratar, ibland, så är det liksom, vissa saker förstår hon mig totalt, sen andra saker helt så, "Va? Vadå, varför hänger du på område-e, det är bara

massa blattekillar där". Du vet såhär. "Dom e kaos", du vet. Så även om hon har också samma kultur som jag på nåt sätt, så är det ändå, uppväxten har alltså stor del i det liksom. Typ jag förstår de blattekillarna hon pratar om, som hon nästan är rädd för, för jag förstår dem, för jag har varit där, och jag har snackat med dem du vet såhär.

Senare i intervjun berättar Nadine om situationer då hon känner att hon är avvikande:

Nadine: [---] Alltså, jag vet, jag känner av de situationerna då jag inte känner mig svensk. Alltså verkligen, vad gör jag här? Jag känner mig som jag kommit till ett helt annat land. Fastän att jag förstår allting de säger, förstår, jag förstår ändå inte, förstår du? [---] Jag har ett perfekt exempel, jag var med min kompis, som jag berätta om som är halvarab, hennes mamma, när jag är med henne själv, då är det lugnt du vet såhär. Men när hon har, när jag träffar henne och hennes vänner, som är liksom helt svenska och du vet såhär. Då känner jag mig helt så, du vet såhär som en utomjording för att... [---] De kollar på mig så, verkligen, "varför hänger du med en arab med slöja?". Du vet så. Det har jag känt av så extremt mycket. Och att de nästan blir chockade när jag börjar prata. "Oj hon kan svenska", du vet så. Lite som jag vet inte, lite som att liksom jag inte hör hit, hör hemma där du vet. Det har jag också känt av. Då känner jag mig inte alls svensk. Inte alls. [---] Där direkt så är det liksom, nej, jag kan inte prata med dessa, de har redan den blicken att de inte ens vet vem jag är. Du vet "vem är du, varför är du här?", du vet så. Så det kan man också känna av jättemycket. Och sen, det är då vet jag, för att jag har ändå valt att visa mig själv som muslim. Och Islam är hatat, det är jättehatar. Och det tänker man inte på. Och sen också att jag är mörk, och mitt namn, och... liksom så. Liksom alla stereotyper man har om både muslimer och araber jag är liksom från de länderna, och jag är liksom från den religionen, jag har den kulturen. Så det är liksom, jag är allting i ett liksom! Allt det värsta i en människa (skrattar)!

Tre av intervjupersonerna är muslimer. Att ha slöja är något som alla är överens om leder till mer fördomar. De berättar att de själva har haft fördomar om sin religion, eftersom muslimer utmålas som extremister. Mona väljer att inte ha slöja, delvis för att religion är något "för hjärtat", men också för att hon inte vill hamna i konflikter

och utsättas för mer fördomar från exempelvis lärare. Om hon hade slöja skulle hennes åsikter och skolarbeten kopplas till religionen, så hon väljer att inte vara öppen med den. Nadine, som är den enda av intervjupersonerna som har slöja, berättar att de vanligaste frågorna hon får av personer hon inte känner handlar om slöjan eller hennes skånska dialekt. Hon svarar alltid för att hon ser det som ett sätt att lära sig av varandra och för henne att krossa några fördomar. Vanliga frågor är: ”duschar du med den?” eller ”tvingar din pappa dig att ha på den?”. Hon tycker att det är konstigt, eftersom hon bestämmer själv och familjens rebell. Ibland känner hon att frågeställaren ”vill att jag ska ta av mig den och leva som precis som du vill”. Då svarar hon ”varför ser du ut som du gör?”. Nadine kan vara rädd för att inte få stöd från rättsväsendet om något som ett hatbrott skulle drabba henne. Hon förstår att slöjan kan verka konstig, men tycker att lärarna borde förstå. Nadine berättar:

Nadine: [---] Och det var samma sak när jag skulle ta på mig slöja, jag tänkte, shit, blir det ännu mer kaos du vet. Och min mamma var helt så: "Herregud vad händer"... Så redan då visste jag till och med, nu kommer jag få känna mig ännu mindre svensk. Typ hoppa ner typ så sju steg i den kategor... du vet såhär.

Hana berättar att det finns mycket islamofobi i hennes klass på lärarutbildningen. Hon har diskuterat med klasskamrater som upprörts över att muslimer ska få en del av den kristna kyrkogården. Hon har fått ifrågasättande kommentarer från personer som inte själva är muslimer kring varför hon inte bär slöja. Hon säger att det syns ju inte på henne att hon är muslim, men när folk får veta det får hon ofta mycket frågor:

Hana: [---] Och jag blir bara illamående nästan när för jag har själv, det här har jag faktiskt upplevt, nu när jag tänker på det, lite så rasistiska saker, eller inte rasistiska lite mer, typ islamofobi har jag upplevt. [---] Jag har aldrig hamnat i en bra grupp. Sen i vissa grupper så har man redan känt av rasism så har man blivit, ah ok. Det är jobbigt att behöva skydda sig själv. Utöver, för att folk vet vad du har för religion. Eller att det blir intressant att fråga ut dig. Varför tänker... jag har inge problem med och svara på frågorna, men...

Sandra: Men att du blir utpekad?

Hana: Ja, precis, det finns ju, vad är det typ jag och sex andra muslimer där.

Mona berättar att vissa ”invandrare” accepteras av ”svenskarna”, för att de betar sig som dem. Personer från förorter ses som farliga ”invandrare”, medan de som är uppväxta i ”svenska” områden ses som svenskar. Själv har hon försökt att anpassa sig till ”svenskarnas” gräns för acceptabelt beteende och i perioder varit mindre högljudd. Men det gjorde inte någon skillnad, ”svenskarna” pratar inte med henne i klassen. Hon tycker inte att de ska behöva göra anpassa sig:

Mona: Det finns en blandning. Det finns invandrare, som har anpassat sig i den svenska kulturen, och betar sig som, vi säger, betar sig som svenskar - umgås med svenskar så... Så de räknas inte som invandrare.

Sandra: De ses inte som invandrare?

Mona: Nej, alltså, inte alls. Jag känner skitmånga såna personer. Som är så. Och de är helt så, de är helt accepterade. De är helt så "aaah" (ljus röst). Och de har till och med bytt namn, alltså det har blivit så stort att de har till och med bytt namn. Typ en kille hette Samir, han kallar sig själv för Samuel. Och hänger bara med svenskar, lalala, har värsta dialekten och så, helt så. [---] Men jag tror det handlar om att de är inte heller födda i såna förorter. [---] Men vi däremot, som är från dessa förorter, som har blivit uppvuxna där, och fortfarande bor där, när vi kommer in i en sån hära grupp, vi känner inte oss accepterade alls.

Explicit rasism på gatan. Två av intervjupersonerna berättar om erfarenheter av rasistiska kommentarer på offentliga platser. De andra två säger att de inte har råkat ut för sådant. Mona märker att okända personer på gatan ser henne som ”invandrare”:

Mona: Alltså, folk... Jag menar inte allmänt, alltså så folk, men jag har märkt det i stan. Någon ba: "Jävla invandrare!". Jag ba: "What?", för jag du vet, hon cyklade, så råkade jag komma på hennes väg, vi krocka inte, ingenting. Hon va inte så gammal, hon va typ 40, så ba: ”jävla invandrare” och sånt. Och så har jag hört gamla tanter säga "blattejävvel" och sånt. "Din blatte".

Sandra: Till dig?

Mona: Ja.

Nadine berättar att hon vill prata med personerna som säger saker till henne, men att de sällan ger henne chansen, utan skriker något och försvinner från platsen:

Nadine: [---] Om jag hinner så tar jag ett snack med personen, "hallå, vänta jag vill prata med dig!". Men det har aldrig, jag har aldrig fått den chansen "vänta jag vill prata, vad är det som händer, varför säger du så till mig?", utan att det har alltid varit så "svartskalle", så försvinner de, eller "av med slöjan, det passar inte in här", så bara sticker de, man ba "hallå vänta jag vill prata, låt mig också säga nåt!" Så ja... jag har aldrig hunnit få den möjligheten så, "hallå vänta, ta det lugnt nu, varför säger du så, jag vill veta hur du tänker". Men ja, för jag tror nog det är bättre, än att göra så som jag gjorde innan. Men det var också, det var också, det var så mycket gruppsytryck du vet. Typ jag bor i område-a nu, men jag är uppvuxen i område-b, och i område-c. Och där var det alltid så att man skulle bete sig på det sättet mot svenskar. För att man själv har varit med om så mycket orättvisor, man själv har hört det så mycket. Att det var nästan vanligt. Se dem så bara gör det, för de kommer ändå inte bry sig om dig. Det var alltid så jag lärde mig från mina vänner och de vi vuxit upp med.

Stereotyper

Intervjupersonerna berättar att människor de träffar ibland ser på dem på ett bestämt sätt utan att känna dem. Det finns skillnader i hur de beskriver sig själva gentemot hur de tror att andra ser dem.

”GB” - gangster bitch. Två av intervjupersonerna berättade att ”GB”, som står för ”gangster bitch”, är en stereotyp som de ibland tror att folk ser i dem. Mona tror att folk kan se en stereotyp i henne:

Mona: Ja, det är klart. De ser mycket bråkiga tjejer, som snackar skit och kaxiga, och jag vet inte. Jag tror det är mest det, typ att vi är snackiga, och att vi bråkar. Man kallar det "GB:s", jag vet inte om du har hört det ordet. GB - gangster bitch. Ja, förlåt... Det är typ en tjej som är helt självsäker, helt kaxig, och typ säger dessa slangord, mannen, och shi, och sånt.

Sandra: Men är gangster bitch bara en blattebrud eller kan det vara en svensk tjej också?

Mona: [---] Ja, nej, men det kan vara en svensk tjej som betar sig som en blattetjej. Förstår du?

Sandra: Men det är blattetjejen som är typ stereotypen för det?

Mona: Ja, och inte vilken blatttjej som helst, dom som är från Området, inte typ, det kan inte vara typ nån som är från område-i. Man kallar inte henne GB. Men det är mest dem som bor i områdena, förorterna.

Sandra: Säger folk GB till dig?

Mona: Nej, jag har aldrig blivit kallad det faktiskt. Men jag tror att det är det som de tror när de hör område-b. Alltså, tjejerna där. Och jag ska inte ljuga, det finns såna tjejer, överallt.

Sandra: Men det är inte så att folk ser dig som det i skolan?

Mona: Nänä, det tror jag inte faktiskt. Men det är bara typ om jag träffar en ny människa, så ba "ja, jag är från område-b", så de ba "whaat?" De tror att jag är kaxig och sånt. En tjej i min klass sa till mig "första gången jag träffa dig, så trodde jag du va kaxig".

Hana berättar att folk, baserat på hennes utseende och kläder sätter en "GB-stämpel på henne. Hon uttrycker en oro för att hon ses på ett negativt sätt av omgivningen:

Hana: Jag ba är det nåt fel på mig? Är det kanske så att jag ger ifrån mig en dålig bild? Att jag är kanske den här GB:n vilket jag inte tycker, och inte mina kompisar heller, jag har aldrig varit den typen, jag brukar inte umgås med dom heller, eller om man kan säga att folk är GB:n. Du vet dom här tjejerna som vill ha uppmärksamhet, som gärna sätter sig i killens knä och jag vet inte vad de tror. Det är, det är inte jag.

Förenklade mångfasetterade egenskaper. Intervjupersonerna pratar om egenskaper som de ser som viktiga hos dem själva. Alla beskriver sig själva på ett mångfasetterat sätt, med en uppsjö av intressen och egenskaper och varierande framtidsplaner. De berättar också om hur de känner att omgivningen ser på dem. Nadine beskriver sig själv som "mångkulturell", kritisk, envis, men de vanligaste frågorna hon får är om hennes slöja. Hon chockar folk från skolan när hon börjar rappa eller beatboxa – för att folk har lagt henne i en "box", en tjej med slöja ska inte kunna sådant. Hon säger att hennes religion inte har med hennes personlighet att göra. Nadine och hennes vänner brukar prata flera olika språk när de hälsar på varandra. Det är ett sätt att omfamna sina olika "kulturer" säger hon. De skämtar också om stereotyper och "kultur", exempelvis när de på skämt beställer "extra fläsk" på mackan. Hana pratar om skillnader mellan "svensk" och "arabisk kultur" och säger att

hennes pappa har blivit mer ”svensk” då han använder friare uppfostran nu. Mona säger att hon ser sig själv som smart, tänkare, och att hon hemma är tyst och tillbakadragen. I skolan ser lärarna och klasskompisarna henne som ”för social” säger hon. Hon säger att hon går över ”deras gräns”. Hana berättar om hur hon ser på sig själv och hur hon vill att andra ska se henne:

Hana: Jag vet inte, jag är för social kanske (skrattar).

Sandra: För social?

Hana: För social (skrattar). Kan börja prata om mitt privatliv, och sen liksom det är inte så relevant. Så det vill jag typ så coola ner mig lite på. Men det är typ jag. Och sen saker som beskriver mig sa du? Jag har alltid velat va typ, alltså, vissa vill inte det men jag hade gärna velat ha den här bilden av en nörd. Att folk tycker att jag är smart. Så om jag uppnår det, så blir jag jätteglad, så det är typ så bilden jag gärna vill ha av mig själv att jag är duktig, att jag kan, att jag kan hålla i en ungdomsförbundsklubb och inte bara va typ dum idiot som står där framme och inte vet vad hon säger. Att jag kan inspirera, och sånt, det är det jag hoppas.

Alba beskriver sig själv som rolig, blyg, lätt att prata med och säger att hon vill bli virolog för att hon är så intresserad av zombies. Hon säger att hon avviker från vad det är att vara ”typisk latinamerikan”. Hennes ”första latinamerikanska” upplevelse var med de ”typiska” i hennes klass på gymnasiet. Hon säger:

Alba: [---] Typ jag är inte vad de kallar den typiska latinamerikanen, jag har blivit känd för att inte vara den typiska latinamerikanen, för jag dansar inte salsa, jag dansar inte cumbia och jag lyssnar inte på sån musik. Jag har börjat nu, men för att de har presenterat mig för sån musik, men jag lyssna inte på sånt innan och de tyckte det var jättekonstigt att jag inte kunde dansa. [---] Jag har två till latinamerikaner i min klass och de kan dansa och röra sina höfter och dom är typiska latinamerikaner, vad min klass uppfattar som typiska latinamerikaner. [---] Så det och det har varit lite jobbigt ibland att det har varit den här: ”ah men du är latina, varför kan inte du röra din rumpa”.

Att inte säga ”rasism”

Ett par av intervjupersonerna är försiktiga med att kalla saker som händer dem för rasism, eftersom de inte tycker att de råkar ut för explicit rasism. De berättar om

olika erfarenheter som de i vissa fall benämner som rasism, och i andra fall tvekar över. Alba säger att hon själv inte har råkat ut för grov rasism. Men hon vet att hennes vänner råkar ut för rasistiska saker, exempelvis blev de utslängda från en restaurang för att de var ”invandrare”. Hon säger:

Alba: Men det är också viktigt att inte heller, för det finns jättemånga ungdomar som använder det här, men ”du är rasist”- kortet jätte, alltså för mycket och som använder det bara som en ursäkt liksom.

Sandra: Varför tror du de gör det då?

Alba: För att, det kan va, jag tror det kan va olika, men de har kanske upplevt rasistiska saker mot en, mot sig alltså dom har upplevt det. och då kanske de har blivit så sura så arga på samhället i generellt att de använder det som en försvars...

Hana säger flera gånger att hon inte brukar koppla sina erfarenheter till rasism. Hon inte har varit med om att folk har skrikit rasistiska saker till henne. Hon säger:

Sandra: Men alltså det att du var utsatt där då, hade det med det att göra tror du? Att du sågs som utländsk? [---] När du var utsatt i skolan?

Hana: Jag vet inte. Jag skulle... Det är det, jag vet faktiskt inte, jag har aldrig brukat säga till folk, du måste va rasist, jag brukar inte slänga ut det, som de flesta gör. Till lärare, bara för de får sämre betyg. ”Fan du måste va rasist ba för jag är typ utländsk av typ tre andra i klassen”. Jag brukar inte göra så, jag brukar aldrig dra den kopplingen. Det var därför jag var typ så när du prata om rasism. Jag vet inte om jag kan säga att jag har blivit... Jag brukar störa mig på när folk kopplar till, det kan va 99 % av fallen kanske det kan det va rasism, men jag har inte hört det här, ”jävla arabjävel, din smutsiga muslim”. Det syns ju inte på mig att jag är muslim, jag kan ju vara vilken religion som helst. Jag bär ju inte sjal på huvudet, eller går runt med ett kors runt halsen, eller jag vet inte vad man ska göra för att visa sin religion. Så därför har folk kanske inte dragit den kopplingen, är hon muslim, ser mig som ett hot...

Senare säger Hana om sina erfarenheter av högskolan:

Hana: [---] Ja, alltså innan så var det typ åh du höll dig till din klass hela tiden, nu är det typ olika kurser, typ olika människor hela tiden. Jag, alltså, som sagt jag brukar, jag vill inte dra den stämpeln av rasism och sånt, men jag märker

av det. Hur folk betar sig runtomkring mig, på nåt sätt. För de flesta kommer från bonnehålor, och jag vet inte om de träffat en muslim i hela sitt liv. Och det är därför de börjar fråga ut mig på massa saker.

Att kunna påverka och politisk medvetenhet

Alla intervjupersoner visar på politisk medvetenhet, engagemang eller vilja att förändra samhället eller hjälpa andra som har det svårt. De säger att de känner att de kan påverka saker omkring dem. Alba säger att hennes mamma har hjälpt henne att vara politiskt medveten, och gett henne en förmåga att diskutera och ifrågasätta. Hennes mamma har sagt att det kommer bli tuffare för henne för att hon är ”invandrare”, men att hon alltid ska stå på sig. Hana känner att hon kan påverka inom sitt ungdomsförbund och parti. Mona vill hjälpa andra som har det sämre än henne och säger som Tupac att "Jag kommer inte rädda världen, men jag kommer typ... mina ord kommer typ få nån att tänka, och den personen som tänker kan förändra världen". Nadine säger att hon har blivit stärkt av att engagera sig tillsammans med andra, och har fått kunskap om maktstrukturer och kan känna att hon inte är ensam i de orättvisor hon möter. Hon säger att hon har fått styrka att klara av orättvisor:

Nadine: Jag tror det är att jag själv har vart så aktiv inom, både organisation-b mot rasism och massa ställen, anordnat debatter, jag har själv suttit i debatter och man ändå, man har ändå den självkänslan nu att kunna säga emot liksom. Jag tror på mig själv nog att kunna bränna dig, jag vet hur jag ska dissa dig.

Sandra: Så liksom det politiska blir en...

Nadine: Ja, det blir som ett skydd, vet du, man har det i sin identitet på nåt sätt. Typ innan, så hade jag nog inte det. För jag hade ingen, jag visste själv inte, jag visste bara att jag fick hat mot mig för att jag såg ut som jag gjorde. Typ, jag kunde inte tänka det är för att de är dumma, utan det är för att jag ser ut som jag gör. Det är för att jag är såhär. Det är mitt fel du vet. Det var därför jag också kunde bli arg, agera ilsket, men nu när man har så mycket erfarenhet och speciellt på alla de ställena man har varit på. [---] Så jag har ändå varit aktiv så mycket som jag kan, nästan varje dag. Och man tar ju med sig så mycket, och man hör från andra, och ba shit, det är inte bara jag, och det stärker en kanske just vid den situationen där man får höra nånting, så har man den styrkan i sig. Att liksom nej, jag kan säga emot nu.

Diskussion

Diskussion om metod och genomförande

Under arbetets gång har jag reflekterat över hur de av samhället skapade kategorierna ”invandrare” och ”svenskar” bör benämnas. Jag anser dessa kategorier vara en del av en diskurs i Sverige, som samlar alla personer som inte passar in i en bild av ”svenskhets” i en kategori. Personer som inte själva har erfarenhet av migration kategoriseras som ”invandrare”, som enligt Nationalencyklopedin (2014) betyder: “person som flyttar från ett land till ett annat för att bosätta sig där en längre tid”. Av intervjupersonerna var det endast en som inte var född i Sverige – ändå kallades alla för ”invandrare”. Jag har under intervjuerna ofta använt det språkbruk som intervjupersonerna använde, där ordet ”invandrare” ingick, men ibland markerat med att säga ”personer som ses som invandrare”. Dock var det enklare att använda samma ord för att samtalen skulle flyta. Ordet ”blatte” använde vi ibland, vilket jag uppfattar att många personer som rasifieras gör om sig själva (se exempelvis Jonsson, 2007). Det är svårt att använda ord som ”rasifiering” i vardagliga samtal, och jag tror att ett mer akademiskt språkbruk hade ökat avståndet ännu mer mellan mig och tjejerna. Med detta sagt finns risken att jag genom att använda dessa benämningar, ibland okommenterat, reproducerade dem i våra möten. Det var en svår balansgång. Jag gjorde dock tydligt att jag ansåg att det var fel att behandla människor olika utifrån dessa kategorier, och diskuterade möjligheten att personer som idag ses som ”invandrare”, i framtiden skulle kunna inkluderas i ”svenskhets”, som fullvärdiga ”svenskar”, i en form av ”svenskhets” som skulle innefatta alla som lever här, utan att dela upp människor utifrån idéer om ”kultur” och skillnader.

De tre intervjupersonerna som kände varandra sedan innan pratade förmodligen med varandra om intervjuerna innan vi sågs. Detta kan ha påverkat deras förståelse av vad intervjuerna skulle handla om. Det var speciellt tydligt med en av intervjupersonerna, som upprepade gånger sa att hon inte visste om hon kunde svara på frågor kring rasism, då hon inte brukade koppla sina erfarenheter till det. Genom sin vän hade hon förmodligen fått en uppfattning om vad hon trodde att intervjun skulle handla om, trots att jag aldrig nämnde ordet rasism när jag förklarade syftet. Jag tror att hennes förväntningar gjorde att hon var mindre öppen inför mina frågor.

I det följande diskuteras de teman som intervjuerna har genererat.

Skolans rasifiering

Precis som Gruber kom fram till ser jag i intervjuerna hur skolpersonal konstruerar kategorierna ”invandrare” och ”svenskar”, snarare än att göra kategorier utifrån specifika länder. Det finns ett sätt att prata som skapar essentialiserade dikotomier där människor, bostadsområden, ”kulturer”, och beteenden har gjorts till sina motsatser.

Flera av tjejerna berättar om grundskoletidens erfarenheter av att göras till avvikande. Exempel är Nadines erfarenheter av att känna att hon aldrig sågs som de andra barnen och Albas funderar kring hur hennes självförtroende kan ha påverkats negativt av lärarens utpekande. Stereotyper kan, som Steele (1997) visar, påverka personer som drabbas av dem negativt i det att de exempelvis får svårt att identifiera sig med skolan som fält, då de enligt stereotypen om ”invandrare” inte är duktiga. Här tror jag att både känslan av att vara avvikande i skolan, och lärarnas nedvärderande av prestationer kan bidra till den process som Steele beskriver, som i Nadines fall har resulterat i att hon hatar skolan och i Albas att hon är osäker på sin förmåga.

Hana berättar att hon agerar efter vad hon uppfattar att en person som är ”utländsk” ska göra när hon tar sin bror till skolan. Sedan klassas hon som den stereotyp farliga ”invandraren” av sina skolkamrater vilket drabbar henne socialt. Hana ville sedan undvika ”svenskar” när hon började gymnasiet, vilket säger något om den påfrestning grundskolans erfarenheter innebar. Hon upplever att hon inte sågs som attraktiv med sin grövre, mer synliga kroppsbehåring. Normer kring kroppsbehåring hänger samman med en vithetsnorm för skönhet – en person med blonda hårstrån på kroppen ses inte som för hårig, medan mörka grövre strån kan uppfattas motbjudande. Ambjörnsson (2004) finner att ”invandrare” ses som mindre attraktiva, som ”turkiga” med en negativ klang, utifrån en icke-normativ hårlighet. Som Ahmed säger är vithet något som skapar utrymme för vad kroppar kan göra och se ut som. En icke-vit kropp behöver anpassa sig till hur den vita ser ut, genom att exempelvis ta bort en alltför synlig mustasch. En icke-vit kropp har begränsat handlingsutrymme, vilket kan ses i Hanas valmöjligheter när hon känner sig utsatt i skolan som sträcker sig till att hota med sin brors stereotypa ”farlighet” och byta skola till en med färre ”svenskar”.

Dessa tidiga upplevelser ser jag som olika sätt för rasifieringsprocesser att ta sin början. De är grunden till den självbild som tjejerna skapar sig under uppväxten. Att alla intervjupersoner, utom en, växte upp med ekonomiska och/eller sociala

villkor som kan benämnas som arbetarklass och att alla har rasifierats från tidig ålder, kan ses som strukturella hinder, som Johansson (2006) säger påverkar individers materiella möjligheter och identitetsprojekt. Detta kan ta sig uttryck i en bristande självkänsla och upplevelsen av att man inte är tillräckligt bra, vad man än gör, och kan, säger Johansson, bli ett reellt psykologiskt hinder.

Utifrån kategorierna ”svenskar” och ”invandrare” samt klassbakgrund, beskriver Gruber (2007) hur elever görs till eftertraktade respektive problematiska elever. Detta mönster fann jag i beskrivningarna av gymnasieskolan. I Nadine och Monas klass var detta särskilt tydligt, där associeras högljuddhet med ”icke-svenskhet”, som Lundström (2007) också påtalar. Mona beskriver hur de hierarkiska relationerna ser ut när hon säger att lärarna inte anser att ”invandrarna” ska vara dominanta, att ”svenskarna” är det är däremot den naturliga ordningen. Problematiskt är att tjejerna känner att det är lärarna som har konstruerat grupperingarna i klassen genom sitt tal om ”invandrare” och ”svenskar”, då detta säger något om hur de känner sig värderade i skolan. Som Dewey (2004) säger, får Nadine lära sig samhällsnormer i skolan, såsom allas lika värde. Till Nadine signalerar skolan dock att hon själv inte är värd lika mycket som andra och hon är arg över de orättvisor som hon har varit med om, men rädd att betygen riskeras om hon uttrycker vad hon tycker. Hennes upplevelser visar på en marginalisering (Essed, 2005) av elever som rasifieras.

Mona känner att hon måste anpassa sig till ”svenskarna” för att bli omtyckt. Detta kan ses som ett resultat av det som Gruber (2007) talar om som skolans ”assimilatoriska förhållningssätt”. Intervjupersonerna behöver anpassa sig till ”svenskarnas” beteenden för att accepteras, men det är inte tillräckligt. De ses som ”invandrare” ändå, vilket som Essed (2005) säger innebär att förknippas med problem, lägre intelligens och social kompetens. Esseds vardagsrasism är tydlig här, i hur eleverna konstrueras som en motsats till den vita mönstereleven, där rasifierade elever ”toleras” men inte har samma betydelse som de vita. ”Svenskarna” är normen för hur elever ska vara och bete sig. Även Lundströms (2007) deltagare säger att de försöker tona ner sin högljuddhet för att passa in.

Monas känsla av att det sociala överskuggar hennes prestationer kan relateras till stereotyper, som diskuteras i nästkommande avsnitt, och den tidigare nämnda ”svenska” normen för mönstereleven. Nadines beskrivning av hur hon anstränger sig för att lärarna ska se henne som duktig, är talande för det som Essed (1991, 2005) beskriver som ett nedvärderande av rasifierade elevers prestationer. Nadine är

medveten om att hennes prestationer nedvärderas och hon beskriver det som utmattande att hela tiden anstränga sig så mycket. Det visar på de psykologiska påfrestningar som Fulani (1988) säger att rasismen innebär.

Albas historia är komplex. Då hon beskriver att de ”svenska” eleverna är duktigare och att de rasifierade har det svårare i skolan, och samtidigt säger att det inte bara är ”invandrare” som pekats ut av lärarna, vill jag inte dra slutsatser som jag inte har belegg för. Men jag ser en tendens att nedvärdera de rasifierade eleverna, då de i större utsträckning pekats ut av lärarna och pressas att byta skola, än de ”svenska” eleverna. En lärare nedvärderar svenskkunskaperna hos dem som rasifieras och försöker få Alba att börja på svenska som andraspråk, trots att hon pratar felfri svenska. En brist på lärare som rasifieras tror jag innebär nackdelar för rasifierade elever. Lärare med liknande bakgrund som eleverna kan som Alba säger ge en känsla av att det finns förståelse för vad man har gått igenom och för vem man är. Det kan ge en känsla av trygghet och motivation då det visar på möjligheten att själv lyckas akademiskt. Jag kan också tänka mig att lärare som själva är vita i vissa fall kan ha svårare att se prestationer hos rasifierade, dels då de har svårare att känna igen sig i dem och dels för att negativa stereotyper kan stå i vägen. Som tidigare nämnts är prototypen för den duktiga eleven vit. Som Essed (2005) säger är symtomatiskt för ett marginaliserande av rasifierade elever, beskriver Alba hur lärarna är oflexibla och ovilliga att hjälpa henne när hon har svårt för något. De försöker istället få henne att sluta programmet. Lärarna försöker göra sig av med icke-önskvärda elever, vilket visar på, som Gruber (2007) beskriver, att olika elever tillskrivs olika konkurrensvärde i en varufierad skolvärld. Särskilt när, som Alba säger, vi inte vet anledningen till att de ”svenska” eleverna har lättare för sig, är det viktigt att se risken för det som Kamali (2005) beskriver som en form av oavsiktlig diskriminering och indirekt särbehandling. Detta kan leda till systematisk exkludering som på ett subtilt sätt drabbar rasifierade i större utsträckning än vita. Även om några av de ”svenska” klasskamraterna också pressas att byta, behöver dessa tendenser uppmärksammas, då som Essed (2005) säger, praktiker som verkar nedslående eller nedtryckande på rasifierade elever kan påverka framtiden för dessa grupper.

Stereotypisering och osynlighet i media

Media använder sig, som Brune (2004) säger, av stereotypa beskrivningar för att skapa en dramaturgi. Som intervjupersonerna säger får rasifierade svenskar ofta

representera en förenklad bild av förorter, muslimer etcetera. Jag ser media som en viktig aktör och faktor då den binder samman och kommunicerar ut samhällets stereotypa föreställningar, vilket förstärker dem hos lärare och andra som intervjupersonerna möter. Då, som de beskriver, tjejer som rasifieras sällan själva är närvarande i media är det lätt att dra ogrundade, oemotsagda slutsatser om dem.

I intervjupersonernas redogörelser kan vi se att media som Brune (2004) beskriver skapar en reducerad bild av ”invandrare, bostadsområden och stad-a. Stereotyper ses i socialpsykologin som ogrundade föreställningar om människor (Lange & Westin, 1981). Hur ogrundade visar intervjupersonerna när de har föredrag i skolan om förorterna och när de berättar om sig själva. Den mediala framställningen av ”invandrartjejer” och ”invandrades” familjestrukturer som dikotoma motsatser till det ”svenska” som Brune (2004) beskriver utgör en grund för de frågor och föreställningar som tjejerna möter. När Nadine kämpar för att visa sig duktig kan det ses som att det är medias tankefigurer (Brune, 2004) som hon kämpar emot. Hanas erfarenheter om islamofobi på högskolan, och Monas av klasskamrater, lärare och chefers bild av henne visar att de blir bärare av medias stereotypisering. Media utgör en del av hur människor, som Bhabha (1994) säger, stereotypiseras och placeras utanför gränserna för det normala, vilken präglas av stor psykologisk osäkerhet.

Intervjupersonerna säger att de inte ser tjejer som rasifieras i media. Med undantag från Hana, som känner sig representerad utifrån att vara student och politiskt aktiv, känner intervjupersonerna sig inte representerade. Nadine känner sig inte representerad varken i media eller makten. Jag tänker att ett sätt för media att upprätthålla stereotyper är att hålla personerna de handlar om utanför. Ett exempel på det är nyhetsinslag där boende i område-b inte tillfrågas om sitt område. Bhabha (1994) pratar om stereotypernas roll i relationen mellan ”koloniserad” och ”koloniserad”, och vi kan fundera över vilket handlingsutrymme som skapas för de sistnämnda. Vi lever i en postkolonial tid, där vi förvisso inte har många fysiska kolonier kvar, men där hierarkierna mellan människor alltså är kvarlevor från det koloniala (de los Reyes & Kamali, 2005). Relationen mellan kategorierna ”svenskar” och ”invandrare” präglas av detta. Media hjälper till att upprätthålla denna relation, exempelvis genom att representanter för myndigheter får tolkningsföreträde som experter (Brune 2004), framför rasifierade själva.

Intervjupersonernas reflektioner handlar ofta om att inte inkluderas då de inte passar in i bilden media vill kommunicera. Med slöja och skånska är det en

omöjlighet att representera ett nyhetsprogram. Förorten ska representeras av en bråkig kille och inte en ”blattetjej”. En positiv bild av stad-a passar inte illustrationen av den farliga staden. Detta visar på stereotypernas betydelse som narrativ och dramaturgi (Brune, 2004) samt för begränsande av handlingsutrymme. Personer som rasifieras tilldelas smala fack att placera sig i. Mona säger att hon och organisation-a skulle kunna bidra till ökat handlingsutrymme för barn i förorter, om de fick plats i media.

”Vissa tillfällen känner man sig svensk, men inte ens då”

Intervjupersonernas berättelser visar på hur de blir rasifierade, i en utdragen process som började när de var små och fortfarande pågår. Rasifiering utgår ifrån hierarkiska idéer om vilka grupper som är högre stående än andra (Molina, 2005). I den svenska kontexten finns det egna regler för hur personer rasifieras. Enkelt sagt kan dessa sägas handla om att det avstånd en person befinner sig från den vita ”svenska” normen motsvarar hur långt ner i hierarkin den befinner sig. Gränserna för denna ”svenskhets” och ”icke-svenskhets” är på vissa sätt luddiga och svårtolkade, men på andra sätt glasklara. Jag tror att vi alla omedvetet vet hur denna hierarki ser ut. Som nämnts tidigare ligger koloniala relationer till grund för denna hierarki, då historiska förhållanden har format dagens rasifierade maktförhållanden (Said, 2000).

”Var kommer du ifrån?” har alla intervjupersoner blivit frågade. Det är en fråga som i all sin naivitet signalerar: ”du passar inte in här”, och när den kommer från en vit person: ”du är inte som oss”. Frågan kan, som flera av intervjupersonerna säger, handla om nyfikenhet och intresse, och behöver inte vara illvilligt ställd. När en person som rasifieras själv frågar någon annan kan den uttrycka en form av gemenskap. När vita personer ställer frågan signalerar den makt, i form av att en person som själv oproblematiskt ingår i den ”svenska” gemenskapen, skiljer ut en person som inte gör det. De som tillhör normen använder det tolkningsprivilegium som Lundström (2007) beskriver att de besitter; att inkludera eller exkludera personer i ”svenskhets”. Hana svarar på det hon vet att folk vill veta, och Alba säger alltid att hon är från Chile för att undvika följdfrågor. En följdfråga som: ”men, egentligen?” är en makthandling som ifrågasätter det epitet en person sätter på sig själv.

Intervjupersonerna positionerar sig på olika sätt i förhållande till ”svenskhets”. och drar upp kriterier de själva inte passerar för vad som räknas som ”svensk”. Alba säger att hon med svart hår och bruna ögon aldrig accepteras som ”svensk” av en ”svensk”, fast hon har ”svenska” egenskaper. Nadine har ibland känt sig som en

”svensk blatte”, vilket visar på att delar av ”svenskheten” kan vara tillgänglig, samtidigt som hon oftare har varit den ”enda blatten” och behandlats som avvikande. Att intervjupersonerna positionerar sig avvaktande och dubbelt i relation till ”svenskheten”, som Nadine när hon säger: ”Vissa tillfällen känner man sig svensk, men inte ens då”, visar på en medvetenhet om sin villkorade inkludering (de los Reyes & Kamali, 2005). Mohammadi (2012) finner att rasifierade ungdomar låter andras exkludering av dem från ”svenskheten” vara giltig och relaterar det till erfarenheter av social exkludering. Samma tendenser finner jag här.

Det som Phinney (1992) och Almquist (2006) kallar ”etnisk identitet” anser jag i den svenska kontexten svårt att applicera. Det tycks bygga på ett sätt att se på identitet, enligt Eriksons (1968) utvecklingspsykologis uppåtsträvande logik, som något som uppnås fullkomligt, enhetligt och är eftersträvansvärt. I Sverige tillåts en person som är uppväxt här med en eller två utomeuropeiskt födda föräldrar inte uppnå en enhetlig ”etnisk identitet”. Denna komplexitet framkommer av intervjupersonernas erfarenheter av skolan. Skolan skiljer ut ”invandrare” och signalerar att de har ett lägre värde. Det gör det svårt att enbart känna positiva känslor i relation till den egna gruppen. Tjejerna får ofta höra stereotypa föreställningar om ”invandrare”, personer från förorter, muslimer, etcetera. Flera av intervjupersonerna har själva haft en negativ bild av sin religion. Almquist (2006) beskriver att det kan innebära problem i relation till självbilden om den egna gruppen framställs negativt. Frågan är vilken som är dessa tjejers ”egna grupp”? Jag tror inte att ungdomar som växer upp i Sverige kan ha bara en gruppstillhörighet, vilket illustreras av de splittrade svaren på frågan ”var kommer du ifrån?”. De beskriver att de känner sig som ”svenska” när de befinner sig i andra länder och som ”invandrare” i Sverige. Som jag ser det har intervjupersonerna inte en enhetlig ”etnisk identitet”, utan en mer splittrad självbild. Detta behöver dock inte vara negativt, utan kan snarare vara en realistisk spegling av ens delade erfarenheter, som uppväxt i ett land med utlandsfödda föräldrar. Men det blir problematiskt då man skiljs ut, stereotypiseras och behandlas sämre utifrån sin föreställda gruppstillhörighet. Jag tror att de flesta som lever på en plats har behov av att få känna någon form av tillhörighet dit. Denna tillåts inte intervjupersonerna känna fullt ut, då deras ”svenskhets” ständigt ifrågasätts. Det tycks också som att det i den svenska kontexten finns en speciell tendens att klumpa ihop personer som rasifieras till kategorin ”invandrare”. Förvisso kan intervjupersonerna känna sig som ”invandrare”. Men det är nog inte vad Phinney (1992) menar med uppnådd ”etnisk

identitet”. Det är snarare något som visar på stereotypiseringen och rasifieringens verkan. Eriksons (1968) tanke om att ”uppnå” en identitet är problematisk, då den kan verka exkluderande på människor som, som Johansson (2006) säger, inte har materiella och strukturella förutsättningar att välja och vraka bland identiteter. Som Layton (2006) ser jag inte identiteter som ”stängda system”, utan något föränderligt och förhandlingsbart. Intervjupersonerna accepterar inte de överordnades bild av dem, de gör motstånd och kämpar ständigt med motbilder. Samtidigt krävs det kanske ett visst mått av kapitulering för att orka, att bara svara på det som frågeställaren vill höra. Detta behöver dock inte motsvara ens egen självbild.

Rasifieringens hierarkier

Intervjupersonerna berättar om hur de uppfattar att de själva respektive andra rasifieras. Det finns hierarkiska skillnader i hur ”svensk” en person anses vara beroende på migrationsbakgrund, religionstillhörighet, hudfärg, hårfärg och så vidare. Även sådant som uppväxtområde, klass, könstillhörighet och kännedom om sociala koder påverkar hur en person rasifieras. Dessa faktorer skiljer sig mellan intervjupersonerna och mellan dem och personer i deras omgivning.

Nadines halv-arabiska, halv-svenska vän aldrig har behövt oroa sig för att passa in. Konceptet ”hel” och ”halv” är något som visar på hur en person med en ”svensk” förälder rasifieras på ett annat sätt än en person som har två ”utländska” föräldrar. Nadines vän rasifieras förmodligen, men står närmare ”svenskheten”, och hamnar därför högre i hierarkin än Nadine. Nadine känner sig som en utomjording som ”förstår allting de säger” men ”ändå inte” bland vissa ”svenskar”, vilket visar på en känsla av att vara på fel plats, att bli granskad, vilket Lundström (2007) kallar för en ”vit” exklusivitet på vissa platser. Vännen kan förstå Nadine delvis, men de kommer också från olika miljöer, där vännen kan se ner på ”blattekillar”, medan Nadine förstår dem. Nadine och vännen står i vissa avseenden på olika sidor om de platsmässiga gränsdragningarna.

Mona säger att ”invandrare” som betar sig ”svenskt” också ses som det och accepteras av ”svenskarna”. De är uppväxta med ”svenskar”. De som är uppväxta i förorter däremot ses som farliga, och känner sig inte accepterade. Rasifieringen drabbar personer olika beroende på vilka uppväxtområde, vilket är sammankopplat med den klassmässiga status områden har, men också rasifieringens hierarkiska indelning av samhället (Molina, 2005). Mona säger att de ”svenska invandrarna” får

vissa fördelar, men hon har en nedlåtande ton när hon härmar dem med ljus röst och berättar om Samir som har blivit Samuel. Det är svårt att spekulera i vad som kan ha fått Samir att byta namn. Det kan ses som en konsekvens av rasifiering; en strategi för att slippa bedömas utifrån sitt (avvikande) namn. Likartat beskriver Jonsson (2007) hur ungdomar diskuterar fenomenet att byta namn. Det är lättare att få jobb med ett svenskt namn, men samtidigt är det något som föraktas, och ses som förnedrande.

Molina (2005) säger att arbetarklassen idag i allt större utsträckning består av rasifierade grupper, vilket skapar en komplex relation mellan rasism och klassförtryck. När Hana berättar att det ses som anmärkningsvärt att hennes arabiska familj bor i ett fint område är det också ett uttryck för hur rasifiering samverkar med klass, och plats. Det visar på att det ses som normalt att rasifierade i Sverige tillhör en lägre klass, och bor på vissa platser, och uppseendeväckande när man "har lyckats", vilket här kopplas till att ha förflyttat sig från den icke-önskvärda platsen.

För de tre intervjupersoner som är muslimer verkar religion vara en viktig del av livet och självbilden. Jag tolkar det som att religionen också blir en form av alternativ eller tillägg till de snäva kategorierna "svensk" eller "invandrare". Religionen tycks bli något självdefinierat, som inte är lika lättantastligt som den del av självbilden som har att göra med var de kommer ifrån. Religionen är något "personligt", "för hjärtat". Även om de har påverkats av den negativa bilden som finns av islam, har de kommit förbi det och skapat sin egen bild. Dock beskrivs att ha slöja, eller visa att man är muslim på annat sätt, som en grund för rasifiering. Nadine som bär slöja rasifieras på ett annat sätt, och blir mer tydligt utsatt för fördomar.

Två av intervjupersonerna berättar om erfarenheter av explicita kommentarer på offentliga platser. Lundström (2007) beskriver som tidigare nämnts det icke-vita utseendet som en markör för att vara på "fel" plats. När tjejerna görs till "invandrare" i det offentliga rummet är det ett sätt att sätt gränser för icke-vita kroppar och säga att de sticker ut och syns. Det är en makthandling att ta sig rätten att skrika rasistiska tillmälen till personer i det offentliga rummet. Som Nadine beskriver har de som skriker sällan stannat och lyssnat på hennes åsikter, eller svarat på varför de föraktar henne. Det är på deras villkor. I Nadines uppväxtområde fanns det en föreställning om alla "svenskar" som rasister. Lundström (2007) ser samma tendenser att förmoda att okända vita personer hyser rasistiska åsikter. Jag tänker att det kan vara ett sätt för personer med begränsat handlingsutrymme att ta tillbaka tolkningsföreträdet – ni trycker ner oss för att ni ser oss som "invandrare", därför ser vi er som rasister.

Stereotyper som legitimerar förtryck och förenklar personer

Stereotyper har funktioner, som Tajfel (citerad i Lange och Westin 1981) beskriver. Rent kognitivt skapar de mentala representationer som gör det lättare att förstå den sociala världen. Stereotyper kan också legitimera handlingar och ideologier, exempelvis med hjälp av olika typer av exkluderingsmekanismer som hjälper till att marginalisera rasifierade genom att nedvärdera eller differentiera dem i relation till ett tänkt "svenskt" oss. Jag ser att stereotyper förenklar och reducerar intervjupersonerna i andras ögon. I tidigare avsnitt har visats hur det får konsekvenser i skolan och hur dessa mekanismer kan ses i media. Här diskuteras först en specifik stereotyp, "GB:n", och sedan reduceringen av egenskaper i kontrast till självbilden.

Två av tjejerna erfar stereotypiseringen "GB", som definieras av en kaxig "blattetjej" från förorten. Begreppet "GB" ser jag som en modern version av 90- och 00-talets "kickersbrud". Som Lundström (2007) och Ambjörnsson (2004) diskuterar är begreppen kopplade till plats, klass, femininitet och rasifiering. "GB:n" eller "kickern" markerar en avvikande kvinnlighet, som står i motsättning till den önskvärda väna, vita. Men den står också i motsättning till stereotypen om "invandrartjejen" som kuvad (se Brune 2004). Folk kan tro att Mona är kaxig och farlig, utifrån stereotypen av en "blattetjej" från området. "Svenska" tjejer kan också vara "GB:s", men då tycks de närmast attribuera egenskaper hos en tjej som rasifieras. När Hana reflekterar över hur hon kan ses av andra blir det tydligt att det är negativt att ses som "GB", och hon är inte sådan. Som Ambjörnsson (2004) säger är stereotypen främst förknippad med "invandrare" och/eller personer med lägre socioekonomisk, kulturellt eller ekonomisk kapital. Som person med högre kapital kan detta vara problematiskt för Hana att förknippas med.

På frågan om vilka egenskaper tjejerna ser som viktiga hos sig själva är svaren långa. De beskriver sig på ett mångfasetterat sätt, med en mängd egenskaper som definierar dem. När det kommer till hur de tror att andra beskriver eller ser dem är svaren inte lika mångfasetterade. Jag menar att intervjupersonerna förenklas av sin omgivning. Mona och Hana beskriver att de kan vara "för sociala". Mona visar att inga roller är absoluta – hon kan vara högljudd i skolan och tyst hemma. Hana vill ses som smart, inte som en "dum idiot". Jag tänker att beskrivningarna dels speglar ett värderande av sig själv utifrån en "svensk" norm, som Lundström (2007) beskriver som en internalisering av den vita blicken. De visar också på en vilja att ses som

duktig, vilket enligt Mohammadi (2012) hänger ihop med att ses som mer ”svensk”, något som eftersträvas i den svenska kontexten (de los Reyes& Kamali, 2005).

Alba upplever att hon avviker från stereotypen ”typisk latinamerikan”. Hennes klasskamrater har fått henne att reflektera över detta, latinamerikanerna hon har mött tidigare är inte heller ”typiska”. Då hennes första ”latinamerikanska upplevelse” var på gymnasiet sätts också de andra latinamerikaner utanför definitionen. Detta tänker jag kan vara en effekt av dikotomiseringen och förenklingen av grupper (Brune, 2004) som en form av rasifiering. Intervjupersonerna talar om olika ”kulturer”, där egenskaper och tankesätt sätts i motsättning till varandra. Det är en form av internalisering av stereotypernas förenklade diskurs.

Genomgående ser jag en problematik kring att tvingas förhålla sig till stereotyper respektive sin egen bild av sig själv. När det gäller tjejernas egenskaper blir det tydligt: att egenskaper ibland inte uppmärksammas alls, ibland ses utifrån de ”svenskas” norm och att egenskaper tillskrivs utifrån stereotypa föreställningar. Deras personligheter bedöms och förenklas utifrån ”svenska” ramar. Samtidigt har de själva ett mer mångfasetterat sätt att se på sig själva. Jag uppfattar det som att de glider mellan den vita blickens värdering, vars åsikter de är medvetna om, och deras egen självvärdering, som innefattar långt mer än den föregående. Jag tänker att ”svenskar” får vara mångfasetterade för att de tillhör normen, medan det ingår i själva rasifieringsprocessen att reducera personer till det som passar den förenklade bilden.

Att inte vilja ropa ”rasism!”

Två av intervjupersonerna uttrycker en ovilja att säga att deras erfarenheter skulle bero på rasism. Jag har inte något tolkningsföreträde när det gäller deras erfarenheter, men anser att själva fenomenet bör diskuteras. Det handlar om situationer där tjejerna uttrycker en osäkerhet kring om det kunde finnas rasistiska förtecken, situationer där de själva beskriver former av diskriminering eller att göras till avvikande, och en mer övergripande förklaringsmodell när det gäller sina erfarenheter. Det kan som Lundström (2007) säger finnas ett språkligt och kognitivt glapp mellan fenomenet rasism och egna erfarenheter av det. De sistnämnda förnekas gärna och förläggs utanför självet. Det kan handla om att vilja undvika att förminskas genom att anklagas för överkänslighet när orättvisor påtalas (Essed, 2005). Jag tycker mig höra en attityd liknande sensmoralen i berättelsen om pojken som ropade varg – att inte vilja ropa ”rasism!” för ofta, av rädsla att det ska viftas bort som tjat. Jag kan

tänka att det kan handla om att inte vilja leva upp till en negativ bild som både Alba och Hana kontrasterar sig till, den om ungdomar som säger rasism om allt, som när de får dåliga betyg. Hana säger att hon inte brukar ”dra kopplingen” till rasism, men hon har upplevt islamofobi på högskolan. Det kan finnas en idé om vad ”riktig rasism” är, som gör det svårare att läsa sina erfarenheter av vardagsrasism som just rasism. Det skulle också kunna handla om en motvilja mot att se sig själv som ett offer.

Styrkan i politisk medvetenhet

Från mötet med dessa fyra tjejer bär jag med mig ett intryck av att de är starka och kompetenta personer; inte nedbrutna av sina erfarenheter av rasism, men självklart påverkade. De är inte passiva offer, utan kämpar och arbetar med motbilder. Jag uppfattar att gemenskapen med andra som rasifieras är viktig här. När tjejerna uttrycker tankar som att ”jag bryr mig inte om inte de vill ha mig här eller att de inte ser mig som svensk” eller ”vem är nån att säga till mig att jag är svensk eller inte svensk?” ser jag det som en stärkande praktik – att definiera sig själv och göra motstånd mot andras blick. Som Layton (2006) säger är detta en hälsosam aspekt av identiteten, då det innebär ta tillbaka makt från de som har en självklar position i den svenska kontexten. Det politiska engagemanget och/eller medvetenheten ser jag också som viktigt. När Nadine säger att hon kan säga ifrån nu, när hon hämtar kraft och får verktyg för att analysera sin situation från sin förening gör hon motstånd mot att bli som hon säger ”inboxad”. Tjejerna är aktörer som verkar i en maktstruktur (Essed (2005), när de formar gemenskaper på sina egna villkor eller organiserar sig politiskt gör de motstånd mot strukturerna (Johansson, 2006). Det finns såklart en mängd sätt att utmana strukturerna på. Albas politiska medvetenhet har hon fått hemifrån. Hon säger att det har gett henne styrkan att säga ifrån när hon möter orättvisor, hon accepterar inte det lärarna säger till henne. Hon har uppfostrats till att göra motstånd, men också till att var beredd på att råka ut för rasism.

Avslutande kommentarer: Stereotyper och motstånd

Här har diskuterats hur intervjupersonernas självbild kan ha påverkats av rasifieringen. Jag tror att vi alla har en självbild som är relaterad till rasifiering eller vithet, antingen i form av en på något sätt rasifierad självbild eller en bild av sig själv som neutralt ”svensk”.

Intervjupersonernas självbilder ser jag som intimt sammankopplade med kategorierna ”invandrare” och ”svensk”, som är en del av den svenska samhällsdiskursen, där människor till viss del tar de roller som tillskrivs dem. Det är olika lätt för personer med olika strukturella möjligheter att förhålla sig flexibelt till dessa roller (Johansson, 2006). När det gäller den psykologiska påverkan som rasismen kan ha har jag sökt lyfta intervjupersonernas skildringar till den sociala kontexten, för att på så sätt förstå dessa specifika erfarenheter utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv. Här ser vi relationen mellan intervjupersonernas mikrovärld och samhällets makronivå (Essed, 2005). Rasifieringsprocesser kan så säga tänkas pågå både inom och utom en person; den både internaliseras av den som rasifieras, vilket påverkar självbilden; och avläses av andra, i form av stereotypa antaganden om personen. Dessa antaganden påverkar i sin tur hur personen behandlas, vilket återskapar dem. Detta leder oss tillbaka till de praktiker som en rasifieringsprocess består av. Det pågår en dragningskamp mellan stereotypernas reducering av dem, och intervjupersonerna eget motstånd mot dessa.

Förslag på vidare forskning

Det finns en mängd forskning om rasism och rasifiering inom andra discipliner än den psykologiska. Lärdomar kan dras av exempelvis sociologisk och postkolonial teori, framförallt vad gäller maktperspektiv och medvetenhet om strukturella villkor. Jag skulle gärna se en genomgripande utveckling av dessa perspektiv, och en större medvetenhet inom kurslitteraturen och föreläsningsspektiven på psykologiska institutionen. Där utbildas framtida beteendevetare, psykologer, kuratorer och, i mitt fall, lärare. Som blivande lärare ser jag det som värdefullt att utöka kunskapen om rasifieringsprocesser i skolan, då de påverkar ungas självbild och livsvillkor. Ett förslag på vidare forskning är representationens betydelse i det offentliga. Vilken påverkan har det på unga som rasifieras att oftast inte se personer som rasifieras, exempelvis i rollen som lärare? Ytterligare förslag är en diskursanalys om stereotyperna inom media, samt en intervjustudie om medias betydelse för känslor av tillhörighet eller maktlöshet för ungdomar som rasifieras.

Referenser

- Ahmed, S. (2011) *Vithetens hegemoni*. Hågersten: Tankekraft
- Almqvist, K. (2006). Identitet och etnicitet. I Frisé, A., & Hwang, P. (Red.) *Ungdomar och identitet*. (s. 79-108). Stockholm: Natur och Kultur.
- Ambjörnsson, F. (2004) *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. (Doktorsavhandling) Stockholm: Ordfront.
- American Psychological Association. (2011) *Publication Manual of the American Psychological Association*. (6:e upplagan). Washington: American Psychological Association
- Bhabha, H. K. (1994) *The location of culture*. London: Routledge
- Blackman, L., Cromby, J., Hook, D., Papadopoulos, D., & Walkerdine, V. (2008) Creating Subjectivities, *Subjectivity* 22, 1 – 27. doi:10.1057/sub. 2008.8
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (1998) *Reproduction in education, society and culture*. London: Sage Publications
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D., (1992) *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago press
- Burr, V. (2003). *Social Constructionism*. East Sussex: Routhledge.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 2006; 3: 77_ 101. doi: 10.1191/1478088706qp063oa
- Brune, Y. (2004). *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistiskt våld*. (Doktorsavhandling) Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- de los Reyes, P., & Kamali, M. (2005). Inledning. I Arbetsmarknadsdepartementet, *Bortom vi och dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (Statens offentliga utredningar, 2005:41) (s. 7–28). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Dewey, J. (2004) *Individ, skola och samhälle: Utbildningsfilosofiska texter*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur.

- Collins, A. et al. (2012) *Gör som Disney och stoppa även filmerna med Lilla Hjärtat*. Tillgänglig: <https://blogg.svt.se/debatt/2012/11/23/gor-som-disney-och-stoppa-aven-filmerna-med-lilla-hjartat/>.
- Erikson, E. (1968) *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton
- Essed, P. (1991) *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Newbury Park: Sage
- Essed, P. (2005) Vardagsrasism. I Arbetsmarknadsdepartementet, *Bortom vi och dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (Statens offentliga utredningar, 2005:41) (s. 71-94). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Fulani, L. (1988) *The psychopathology of everyday racism and sexism*. (red.) New York: Harrington Park Press
- Gruber, S. (2007) *Skolan gör skillnad. Etnicitet och institutionell praktik*. (Doktorsavhandling) Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier. Linköpings universitet.
- Haraway, D. (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, Vol. 14, Nr. 3, s. 575-599. doi: 10.2307/3178066
- Jonsson, R. (2007). *Blatte betyder kompis. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. (Doktorsavhandling) Stockholms universitet. Stockholm: Ordfront förlag.
- Johansson, T. (2006) Att skapa sin identitet: Ungdom i ett posttraditionellt samhälle. I Frisén, A., & Hwang, P. (Red.) *Ungdomar och identitet*. (s. 197-218). Stockholm: Natur och Kultur.
- Kamali, M. (2005). Ett europeiskt dilemma. Strukturell/institutionell diskriminering. I Arbetsmarknadsdepartementet, *Bortom vi och dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (Statens offentliga utredningar, 2005:41) (s. 29-69). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Kvale, S. (2007) *Doing Interviews*. Sage publications.

- Kvale, S., Brinkmann, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lahdenperä, P. (2001) Värdegrunden som exkluderande eller inkluderande diskurs. I Linde, G. (red.) *Värdegrund och svensk etnicitet*. Lund: Studentlitteratur
- Lange, A. & Westin, C. (1981) *Etnisk diskriminering och social identitet. Forskningsöversikt och teoretisk analys*. (Diskrimineringsutredningen) Stockholm: Liber Förlag
- Layton, L. (2006) Racial identities, racial enactments, and normative unconscious processes. *Psychoanalytic Quarterly*, LXXV s. 237 – 269 doi: 10.1002/j.2167-4086.2006.tb00039.x
- Lundström, C. (2007) *Svenska latinor: ras, klass och kön i svenskhetens geografi*. (Doktorsavhandling) Göteborg, Stockholm: Makadam
- Mohammadi, S. (2012) *Vi skrattar med, men det känns ändå i hjärtat. En kvalitativ studie om rasifieringsprocesser i gymnasieelevers subjektivitet*. (Examensuppsats) Lund: Institutionen för psykologi, Lunds universitet. Tillgänglig: <http://www.lunduniversity.lu.se/o.o.i.s?id=24965&postid=2594854>
- Molina, I. (2005). Rasifiering. I Arbetsmarknadsdepartementet, *Bortom vi och dom: Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering* (Statens offentliga utredningar, 2005:41) (s. 95–112). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Nationalencyklopedin [NE] (2014) *Invandrare*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/lang/invandrare>
- Phinney, J. (1992) The Multigroup Ethnic Identity Measure: A New Scale for Use with Diverse Groups. *Journal of Adolescent Research*, 7:156. doi: 10.1177/074355489272003
- Said, E. (2000) *Utan hemvist: en självbiografi*. Stockholm: Ordfront.
- Steele, C. M. (1997) A Threat in the Air, How Stereotypes Shape Intellectual Identity and Performance. *American Psychologist*, Vol. 52, No. 6, 613-629. doi: 10.1037/0003-066X.52.6.613

Thomsson, H. (2010) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Willig, C. (2013). *Introducing Qualitative Research in Psychology* (3:e upplagan)
Open University Press.

Appendix 1

Intervjuguide

Före intervjun

- Berätta att jag pluggar psykologi, kandidatuppsats
- Att jag kommer ställa allmänna frågor först, och sen frågor om organisation-a, skolan, media, och sedan lite om hur du ser på dig själv och framtiden.
- Berätta lite om mig. Var jag bor, är född, mina föräldrars födelseort, religion. Är med i organisation-c, som gjorde att jag fick kontakt med organisation-a.
- Det är anonymt, ingen information om stad (kommer säga södra Sverige), namn på personer, skola, organisationer kommer stå.

Bakgrundsinformation

- Ålder
- Skola - gymnasieprogram
- Vart bor du?
- Vart är du född?
- Vart är dina föräldrar födda? När kom de/ni till Sverige?
- Hur många syskon har du? Bor alla hemma?
- Vad gör dina föräldrar? Har de pluggat (till vilken nivå? Vad i så fall?)?

Organisationen

- Vad har ni gjort i organisation-a?
- Vilka frågor har ni jobbat med? (Vad har arbetet haft för betydelse för hur du har förstått frågorna?)
- Hur har det varit att vara med där? Vad har den haft för betydelse för dig?

Skolan

- När du var liten (lågstadiet) eller yngre (högstadiet) – hur kände du inför skolan? Hur var lärarna mot dig/andra elever?
- Hur tänker du kring skolan nu? Trivs du?
- Vad är det som får dig att trivas i skolan och vilka saker kan få dig att må dåligt i skolan?

- Ser du dig som en person som gillar att plugga? / Hur ser på dig själv som person i skolan? Vem är du där?
- Hur tror du andra elever och skolpersonal ser dig?
- Hur tycker du att lärarna och personalen bemöter eleverna?
- Hur ser relationerna mellan er elever ut? Grupperingar? Stämning?

Media

- Om du tänker på media – tidningar, nyheter, nyhetsrapportering på internet, tycker du att den ger en bra bild av hur saker är i samhället?
- Känner du att folk som är som du brukar vara med i nyheterna? Hur? I vilka situationer? Hur presenteras de?
- Finns det nåt som du tycker saknas i medierapporteringen?

Självbild

- Hur skulle du beskriva dig själv med några få ord? Speciella egenskaper som utmärker dig? Yttre saker, som syns på dig?
- Vad brukar folk fråga dig när du träffar dem första gången?
- Hur tror du att folk som du inte känner ser dig?
- Hur tror du att lärare i skolan ser på dig? Stämmer deras bild?
- Hur tror du att dina vänner skulle beskriva dig? Stämmer deras bild?

Rasism (frågor att komma in på genom de andra temana, eller eventuellt ställa enskilt)

- Kan du känna att folk ser på dig på ett visst sätt på grund av hur du ser ut? Behandlar de dig på ett visst sätt?
- (Finns det en skillnad mellan hur folk ser dig och hur du känner att du är som har med stereotyper att göra?)
- Upplever du att folk (*i allmänhet, i skolan, i media*) pratar på något speciellt sätt om personer från [ditt bostadsområde, landet du eller dina föräldrar är födda i]?
- Möter du fördomar om hur du eller din familj lever eller är? Kan de fördomarna påverka praktiska saker i ert liv (*föräldrars jobbsituation, boendesituation etc*)?

- Hur är/ blir man ”svensk”? Ses du som ”svensk” av andra? Ser du dig själv som ”svensk” eller något annat?

Framtiden

- Vad vill du göra efter gymnasiet och senare i livet?
- Tror du att det kommer vara lätt eller svårt att få jobb inom det du vill jobba med?
- Vem eller vilka personer har påverkat dig i vilka val du vill göra? Eller situationer?

Efter intervjun:

- Fråga om det är något mer den vill tillägga.
- Fråga hur det kändes att bli intervjuad
- Upprepa att det är anonymt
- Bestämna tid för att ses igen en kort stund och prata om det som kom upp i intervjun, förklara att syftet med det är att vi båda får tänka och sen berätta för varandra hur vi ser på de saker som vi pratat om. Att den gärna får fundera lite fram till dess, men måste inte ha något speciellt att säga.

Tacka och säga att dens medverkan är jätteviktig! Och att jag tyckte det var jätteroligt att prata!

Appendix 2

Psykologiska institutionen
Lunds universitet

Samtycke till deltagande i studie

Denna studie handlar om unga tjebers självbild och identitet och är en kandidatuppsats i psykologi. Du som deltagande kommer att bli intervjuad en gång. Intervjun kommer ta omkring en timme. Sedan ska ett uppföljande möte bokas för att prata om de saker som kom upp under intervjun. Jag kommer då att presentera min analys och du som deltagare får själv reflektera över ämnena. Vi kommer alltså träffas två gånger, mellan en till en och en halv timme varje gång.

Du har närsomhelst rätt att avbryta ditt deltagande. Alla uppgifter kommer att anonymiseras, och inga personuppgifter kommer att uppges i uppsatsen eller i materialet från intervjun. Intervjumaterialet kommer att avpersonifieras.

Jag _____ samtycker till att delta i denna studie, genom att delta i *en intervju* och *ett uppföljande möte*. Jag vet att jag har rätt att dra mig ur när som helst och avbryta mitt deltagande.

Datum

_____